

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetun lain, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain sekä potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annettua lakia, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annettua lakia sekä potilaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia siten, että puolustusvoimien terveydenhuollon palvelujen ohjaus ja valvonta säädettäisiin Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston ja aluehallintoviraston tehtäväksi. Valvontatoimivalta ei koskisi kuitenkaan puolustusvoimien toteuttamaa terveydenhuoltoa puolustustilan tai valmiuslaissa tarkoitettujen poikkeusolojen aikana eikä myöskään sotilaallista kriisinhallintaa ulkomailla.

Esityksen tavoitteena on terveystalouden ohjauksen ja valvonnan yhdenmukaistaminen sekä väestön perusoikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteuttaminen.

Puolustusvoimien terveydenhuoltopalvelujen valvonnan pääpaino olisi aluehallintovirastotasolla. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston tehtäväksi säädettäisiin aluehallintoviraston toiminnan ohjaus puolustusvoimien terveydenhuollon valvonnan ja siihen liittyvän ohjauksen toimeenpanossa, yhteensovittamisessa ja yhdenmukaistamisessa. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto ja aluehallintovirasto voisivat niille säädetyn toimivallan rajoissa käsitellä ja ratkaista puolustusvoimien terveydenhuoltoa koskevia organisaatiovalvonnan asioita.

Esitys liittyy valtion vuoden 2016 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2016.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1 JOHDANTO.....	4
2 NYKYTILA.....	4
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	4
Terveystuollon ohjaus ja valvonta.....	4
Puolustusvoimien terveydentuollon järjestäminen.....	10
Puolustusvoimien nykyinen terveydentuollon valvontajärjestelmä.....	13
2.2 Kansainvälinen vertailu.....	15
Ruotsi.....	15
Norja.....	15
Tanska.....	16
Saksa.....	16
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	17
3.1 Tavoitteet.....	17
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot.....	17
3.3 Keskeiset ehdotukset.....	18
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	20
4.1 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	20
4.2 Taloudelliset vaikutukset.....	21
4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	21
5 ASIAN VALMISTELU.....	21
5.1 Valmisteluvaiheet.....	21
5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen.....	22
6 RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ.....	22
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	23
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	23
1.1 Laki terveydentuollon järjestämisestä puolustusvoimissa.....	23
1.2 Laki Sosiaali- ja terveystalan lupa- ja valvontavirastosta.....	29
1.3 Laki potilaan asemasta ja oikeuksista.....	29
2 TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET.....	30
3 VOIMAANTULO.....	30
4 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS.....	30
4.1 Oikeusvaltioperiaate.....	31
4.2 Yksityiselämän suoja.....	31
4.3 Oikeusturva.....	32
4.4 Riittävät sosiaali- ja terveystalvelut.....	32
4.5 Asetuksenantovaltuudet.....	33
LAKIEHDOTUKSET.....	34
1. Laki terveydentuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta.....	34
2. Laki Sosiaali- ja terveystalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta.....	37
3. Laki Sosiaali- ja terveystalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n väliaikaisesta muuttamisesta.....	38

HE 48/2015 vp

4. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 2 §:n muuttamisesta.....	39
LIITE	40
RINNAKKAISTEKSTIT	40
1. Laki terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta.....	40
2. Laki Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta.....	45
3. Laki Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n väliaikaisesta muuttamisesta	46
4. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 2 §:n muuttamisesta.....	47

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Valtion järjestämä terveydenhuolto, kuten puolustusvoimien terveydenhuolto ja vankiterveydenhuolto, on Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) ja aluehallintovirastojen organisaatiovalvonnan ulkopuolella. Poikkeuksena tästä ovat valtion mielisairaalat, jotka siirrettiin Valviran ja aluehallintovirastojen organisaatiovalvonnan piiriin vuoden 2010 alusta.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa todettiin, että puolustusvoimien terveydenhuolto siirretään Valviran valvontaan.

Sosiaali- ja terveysministeriön tehtäviin kuuluu terveydenhuollon yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta. Aluehallintovirastot hoitavat aluehallintovirastoista annetun lain (896/2009) 4 §:n 1 momentin perusteella muun muassa sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyviä tehtäviä sen mukaan kuin siitä erikseen säädetään. Aluehallintovirasto ohjaa ja valvoo kansanterveystyötä ja erikoissairaanhoidon sekä yksityistä terveydenhuoltoa toimialueellaan. Valvira ohjaa sosiaali- ja terveysministeriön alaisena aluehallintovirastojen toimintaa niiden toimintaperiaatteiden, menettelytapojen ja ratkaisukäytäntöjen yhdenmukaistamiseksi kansanterveystyön, erikoissairaanhoidon ja yksityisen terveydenhuollon ohjauksessa ja valvonnassa. Valviran ja aluehallintovirastojen työnjaosta ohjauksessa ja valvonnassa säädetään terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), kansanterveyslaissa (66/1972), erikoissairaanhoidolaissa (1062/1989), mielenterveyslaissa (1116/1990), tartuntatautilaissa (583/1986) ja yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990).

Terveydenhuollon ammattihenkilöitä koskevaa yksilövalvontaa voidaan kohdistaa nykyisten säännösten mukaan puolustusvoimissa työskenteleviin terveydenhuollon ammattihenkilöihin. Valvira ja aluehallintovirastot ohjaavat ja valvovat terveydenhuollon ammattihenkilöitä terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain perusteella riippumatta siitä organisaatiosta, jossa ammattihenkilö toimii.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Terveydenhuollon ohjaus ja valvonta

Sosiaali- ja terveysministeriö

Julkisen terveydenhuollon yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat kansanterveyslain 2 §:n 1 momentin, erikoissairaanhoidon lain 5 §:n 1 momentin, mielenterveyslain 2 §:n 1 momentin ja tartuntatautilain 6 §:n 1 momentin perusteella sosiaali- ja terveysministeriölle. Toimivalta koskee käytännössä kunnallista terveydenhuoltoa sekä valtion mielisairaloita. Myös yksityisen terveydenhuollon yleinen ohjaus ja valvonta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöiden yleinen ohjaus kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain 13 §:n 1 momentin ja terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 24 §:n 1 momentin perusteella.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto

Valvira on sosiaali- ja terveysministeriön alainen keskusvirasto, jonka toimialana Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain (669/2008) 1 §:n mukaan on edistää ohjauksen ja valvonnan keinoin oikeusturvan toteutumista ja palvelujen laatua sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä elinympäristön ja väestön terveysriskien hallintaa.

Viraston tehtävänä on edellä mainitun lain 2 §:n perusteella huolehtia terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa, kansanterveyslaissa, työterveyshuoltolaissa (1383/2001), erikoissairaanhoidolaissa, terveydenhuoltolaissa (1326/2010), mielenterveyslaissa, yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa, tartuntatautilaissa, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007), sähköisestä lääkemääräyksestä annetussa laissa (61/2007), sosiaalihuoltolaissa (710/1982), yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011), kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977), terveydensuojelulaissa (763/1994), alkoholilaissa (1143/1994), tupakkalaissa (693/1976), geenitekniikkalaissa (377/1995) ja terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetussa laissa (629/2010) sille säädetyistä lupahallinnosta, ohjauksesta ja valvonnasta. Lisäksi sen tehtävänä on huolehtia raskauden keskeyttämisestä, steriloinnista, hedelmöityshoitoja, adoptiota, ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellistä käyttöä sekä lääketieteellistä tutkimusta koskevassa lainsäädännössä sille säädetyistä tehtävistä sekä muussa laissa tai asetuksessa sille säädetyistä tehtävistä. Virasto hoitaa lisäksi ne edellä tarkoitetun lainsäädännön nojalla sen toimialaan liittyvät tehtävät, jotka sosiaali- ja terveysministeriö sille määrää.

Valvira valvoo valtakunnallisena valvontaviranomaisena muun muassa terveydenhuollon ammattihenkilöitä heidän toimiessaan terveyden- ja sairaanhoidossa. Terveydenhuollon ammattihenkilöitä ovat terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa ja asetuksessa (564/1994) mainitut laillistetut, luvan saaneet ja nimikesuojatut ammattihenkilöt. Valvonnan ensisijaisena tarkoituksena on potilasturvallisuuden säilyttäminen ja edistäminen sekä terveyspalvelujen laadun varmistaminen. Valviran toimivallasta valvoa terveydenhuollon toimintayksiköitä (organisaatiovalvonta) säädetään kansanterveyslaissa, erikoissairaanhoidolaissa, mielenterveyslaissa, tartuntatautilaissa ja yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa. Valvonta koskee mainittujen lakien perusteella kunnallista ja yksityistä terveydenhuoltoa. Mielenterveyslaissa tarkoitettu valvonta koskee kuitenkin 1 päivän tammikuuta 2010 voimaan tulleiden muutosten perusteella myös valtion mielisairaaloita.

Aluehallintovirastot

Aluehallintovirastot edistävät aluehallintovirastoista annetun lain 2 §:n mukaan alueellista yhdenvertaisuutta hoitamalla lainsäädännön toimeenpano-, ohjaus- ja valvontatehtäviä alueellaan. Aluehallintovirastot hoitavat lain 4 §:n mukaan niille erikseen säädetyjä tehtäviä sosiaali- ja terveydenhuollon, ympäristöterveydenhuollon, koulutus-, lasten päivähoito-, kirjasto-, liikunta- ja nuorisotoimen, oikeusturvan edistämisen ja toteuttamisen, ympäristönsuojelu- ja vesilainsäädännön alaan kuuluvien lupa- ja muiden hakemusasioiden, pelastustoimen, työsuojelun valvonnan ja kehittämisen, työssä käytettävien tuotteiden tuotevalvonnan sekä kuluttaja- ja kilpailuhallinnon toimialoilla. Niiden tehtävänä on lisäksi peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi, maistraattien ohjaus, valvonta ja kehittäminen, varautumisen yhteensovittaminen alueella ja siihen liittyvän yhteistoiminnan järjestäminen, valmiussuunnittelun yhteensovittaminen, alueellisten maanpuolustuskurssien järjestäminen, kuntien valmiussuunnittelun tukeminen, valmiusharjoitusten järjestäminen, alue- ja paikallishallinnon turvallisuussuunnittelun edistäminen, toimivaltaisten viranomaisten tukeminen ja niiden toiminnan yhteensovittaminen viranomaisten johtaessa turvallisuuden liittyviä tilanteita alueella sekä poliisitoimen

alueellinen viranomaisyhteistyö ja poliisitoimen varautumisen ja valmiussuunnittelun yhteensovittaminen. Aluehallintovirastolla voi olla myös muita erikseen säädettyjä tehtäviä.

Aluehallintovirastot huolehtivat niille säädettyjen tehtävien hoitamisesta toimialueillaan. Aluehallintovirasto voi kuitenkin hoitaa tehtäviä myös useamman kuin yhden viraston toimialueella, jos toimialueen laajentamisella voidaan tehostaa virastojen toimintaa ja valtion henkilöstö- ja muiden voimavarojen käyttöä, parantaa palvelujen saatavuutta, edistää kielellisten oikeuksien toteutumista tai turvata tehtävissä tarvittavan erityisasiantuntemuksen saatavuus taikka toimialueen laajentaminen on tarkoituksenmukainen muun vastaavan syyn vuoksi. Aluehallintovirastoista annetussa valtioneuvoston asetuksessa (906/2009) on säädetty virastojen toimialueista ja aluehallintovirastojen valtakunnallisesta toimivallasta kyseisessä asetuksessa määritellyissä tehtävissä.

Aluehallintovirastojen yleishallinnollinen ohjaus kuuluu aluehallintovirastoista annetun lain 7 §:n mukaan valtiovarainministeriölle. Tähän sisältyy muun muassa se, että valtiovarainministeriö vastaa aluehallintovirastojen strategisen ohjauksen koordinoinnista sekä niiden yhteisiä toimintoja ja muita yhtenäisen toiminnan kannalta tarpeellisia toimenpiteitä koskevasta toiminnallisesta ohjauksesta. Toiminnallisesta ohjauksesta vastaavat lain 10 §:n perusteella sen lisäksi omilla toimialoillaan oikeusministeriö, sisäministeriö, valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, ympäristöministeriö sekä poliisihallitus tai sellainen keskushallinnon virasto, jonka tehtäväksi ohjaus on erikseen säädetty tai määrätty. Sektorikohtaisen ohjauksen tarkoituksena on varmistaa yhdenmukainen palvelu- ja laatutaso aluehallintovirastoille kuuluvien sektorikohtaisten tehtävien hoitamisessa ja palvelujen tuottamisessa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon erityislainsäädäntöön sisältyy noin 130 aluehallintovirastojen tehtäviä määrittävää säännöstä. Näihin tehtäviin liittyvä aluehallintovirastojen toiminnallinen ohjaus kuuluu edellä olevan perusteella sosiaali- ja terveysministeriölle. Lisäksi Valviran tehtäväksi on säädetty ohjata aluehallintovirastojen toimintaa niiden toimintaperiaatteiden, menettelytapojen ja ratkaisukäytäntöjen yhdenmukaistamiseksi terveydenhuollon ammattihenkilöiden ja sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden ohjauksessa ja valvonnassa. Tällaisia ohjaussäännöksiä sisältyy terveydenhuollon osalta terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 24 §:n 2 momenttiin, kansanterveyslain 2 §:n 3 momenttiin, erikoissairaanhoidon lain 5 §:n 3 momenttiin, mielenterveyslain 2 §:n 3 momenttiin, tartuntatautilain 6 a §:n 1 momenttiin ja yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain 13 §:n 3 momenttiin.

Valviran ja aluehallintovirastojen työnjako ja toimivaltuudet terveydenhuollon ohjauksessa ja valvonnassa

Valvira ja aluehallintovirastot ohjaavat ja valvovat terveydenhuollon ammattihenkilöitä niille lainsäädännössä säädettyä työnjakoa noudattaen. Terveydenhuollon ammattihenkilöiden lupahallinto kuuluu terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain perusteella Valviralle. Virasto myöntää oikeuden harjoittaa ammattia laillistettuna terveydenhuollon ammattihenkilönä tai ammatinharjoittamisluvan sekä merkitsee rekisteriin nimikesuojatut ammattihenkilöt. Valvira pitää valvontaa varten terveydenhuollon ammattihenkilöiden keskusrekisteriä, jossa oli vuoden 2014 lopussa noin 435 000 henkilön tiedot.

Valviran ja aluehallintovirastojen työnjaosta ammattihenkilöitä koskevien valvonta-asioiden käsittelyssä säädetään terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 24 §:n 3 momentissa. Sen mukaan Valvira käsittelee asian erityisesti silloin, jos se on periaatteellisesti tärkeä tai laajakantoinen, jos asiassa epäillään hoitovirhettä, joka on johtanut kuolemaan tai vaikeaan psyy-

vään vammautumiseen, jos asia saattaa edellyttää turvaamis- tai kurinpitotoimenpiteitä, jos asia liittyy oikeuslääkärin tekemään kuolemansyyn selvittämiseen sekä jos aluehallintovirasto on esteellinen käsittelemään asiaa. Muut ammattihenkilöiden valvonta-asiat kuuluvat lähtökohtaisesti aluehallintovirastojen käsiteltäviksi.

Sekä Valvira että aluehallintovirastot voivat antaa valvonnallisena seuraamuksena niin kutsuttua hallinnollista ohjausta, esimerkiksi antaa ammattihenkilölle huomautuksen tai lievemmissä tapauksissa kiinnittää tämän huomiota ammattitoiminnassa esiintyneeseen puutteeseen tai epäasianmukaisuuteen. Valvira voi lisäksi ryhtyä tarvittaessa ammattihenkilöön kohdistuviin kurinpito- tai turvaamistoimenpiteisiin. Kurinpitorangeistus eli kirjallinen varoitus voidaan antaa, jos ammattihenkilö toimii vastoin lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä taikka syyllistyy tehtävässään muutoin virheellisyyteen tai laiminlyöntiin, joka ei ole kuitenkaan sen laatuinen, että häntä olisi syytettävä tuomioistuimessa. Turvaamistoimenpiteinä potilasturvallisuuden vaarantuessa Valvira voi rajoittaa laillistetun ammattihenkilön ammatinharjoittamisoikeutta taikka poistaa ammatinharjoittamisoikeuden määräajaksi tai toistaiseksi. Valvira voi vastaavasti peruuttaa luvan saaneen ammattihenkilön ammatinharjoittamisluvan ja kieltää nimikesuojattua ammattihenkilöä käyttämästä asianomaista terveydenhuollon ammatinimikettä määräajaksi tai toistaiseksi.

Terveydenhuollon organisaatiovalvonnalla eli terveydenhuollon toimintayksiköiden valvonnalla tarkoitetaan lainsäädännössä määriteltyjen terveydenhuollon organisaatioiden potilaille järjestämisen tai tuottaman terveyden- ja sairaanhoidon valvontaa. Valvonta on luonteeltaan laillisuusvalvontaa ja sen ensisijainen tarkoitus on turvata, että toiminta täyttää lainsäädännössä asetetut vaatimukset. Terveydenhuollon valvontaviranomaisten suorittama organisaatiovalvonta on myös luonteeltaan organisaatioiden oman valvonnan toteutumista varmistavaa ja sitä edistävää. Organisaatio johtaa toimintaansa ja sillä itsellään on aina ensisijainen vastuu seurata ja valvoa vastuullaan olevaa toimintaa. Organisaatiovalvonta edistää myös kyseisessä organisaatiossa toimivien terveydenhuollon ammattihenkilöiden oikeusturvaa.

Aluehallintovirastojen ja Valviran organisaatiovalvonta voi käytännössä kohdistua esimerkiksi siihen, onko organisaatiolla riittävät laadunhallintaa ja potilasturvallisuutta varmistavat suunnitelmat ja toimintaohjeet, tai toisaalta siihen, ovatko annetut menettelytapa- ja toimintaohjeet lainsäädännössä asetetut vaatimukset täyttäviä. Valvonta voi kohdistua myös muun muassa organisaation lääkehoidon ja muiden hoitokäytäntöjen toteutuksen tai potilastietojen käsittelyn asianmukaisuuteen, hoidon saatavuuteen ja muihin potilaan oikeuksiin liittyviin kysymyksiin, potilaiden tekemien muistutusten käsittelyn asianmukaisuuteen taikka esimerkiksi terveydenhuollon ammattihenkilöiden ammattipätevyuden varmistamiseen ja työnjakoon liittyviin kysymyksiin.

Terveydenhuollon toimintayksiköiden jälkivalvonnassa noudatetaan samantyyppistä valvontaviranomaisten työnjakoa kuin ammattihenkilövalvonnassakin. Valvonnasta vastaavat ensisijaisesti aluehallintovirastot, kun taas Valvira käsittelee laissa erikseen määritellyt asiat. Esimerkiksi kansanterveystyön 2 §:n 3 momentin mukaan Valvira ohjaa ja valvoo kansanterveystyötä erityisesti silloin, kun kysymyksessä on periaatteellisesti tärkeä tai laajakantoinen asia, usean aluehallintoviraston toimialuetta tai koko maata koskeva asia, asia, joka liittyy Valvirassa käsiteltävään terveydenhuollon ammattihenkilöä koskevaan valvonta-asiaan tai asia, jota aluehallintovirasto on esteellinen käsittelemään. Vastaavankaltaiset säännökset sisältyvät myös erikoissairaanhoidon 5 §:n 3 momenttiin, mielenterveystyön 2 §:n 3 momenttiin, tartuntatautilain 6 a §:n 1 momenttiin ja yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain 13 §:n 3 momenttiin.

Valvira ja aluehallintovirastot voivat tarvittaessa tehdä tarkastuksia terveydenhuollon itsenäisten ammattiharjoittajien ja toimintayksiköiden tiloihin. Tarkastuksista säädetään kansanterveyslain 42 §:ssä, erikoissairaanhoidon lain 51 §:ssä, mielenterveyslain 33 a §:ssä ja yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain 17 §:ssä. Näiden säännösten mukaan toiminta sekä toiminnan järjestämisessä käytettävät toimintayksiköt ja toimitilat voidaan tarkastaa silloin, kun tarkastuksen tekemiseen on perusteltu syy. Valvira voi lisäksi perustellusta syystä määrätä aluehallintoviraston tekemään tarkastuksen. Tarkastajan apuna voi olla tarkastuksen toteuttamiseksi tarpeellisia asiantuntijoita. Tarkastus voidaan tehdä ennalta ilmoittamatta. Siitä on pidettävä pöytäkirjaa. Pykälään sisältyy myös säännöksiä tarkastuksen suorittajien oikeuksista ja toimivaltuuksista. Säännösten mukaan tarkastaja on päästettävä kaikkiin toimipaikan tiloihin. Tarkastuksessa on salassapitosäännösten estämättä esitettävä kaikki tarkastajan pyytämät asiakirjat, jotka ovat välttämättömiä tarkastuksen toimittamiseksi. Lisäksi tarkastajalle on salassapitosäännösten estämättä annettava maksutta hänen pyytämänsä jäljennökset tarkastuksen toimittamiseksi tarpeellisista asiakirjoista. Tarkastajalla on myös oikeus ottaa valokuvia tarkastuksen aikana. Poliisin on annettava tarvittaessa virka-apua tarkastuksen suorittamiseksi.

Silloin kun toiminnan järjestämisessä tai toteuttamisessa havaitaan potilasturvallisuutta vaarantavia puutteita tai muita epäkohtia taikka toiminta on sitä koskevan lainsäädännön vastaisena, Valvira tai aluehallintovirasto voi antaa määräyksen puutteiden korjaamisesta tai epäkohtien poistamisesta. Tällaisen määräyksen noudattamiseksi voidaan asettaa sakon uhka tai uhka, että toiminta keskeytetään, taikka että toimintayksikön, sen osan tai laitteen käyttö kielletään. Toiminta voidaan myös määrätä keskeytettäväksi välittömästi taikka toimintayksikön, sen osan tai laitteen käyttö kieltää välittömästi, jos potilasturvallisuus sitä edellyttää. Valvira tai aluehallintovirasto voi lievemmissä tapauksissa antaa toteamansa virheellisen menettelyn tai laiminlyönnin johdosta huomautuksen kyseisen toiminnan järjestäjä- tai toteuttajaorganisaatiolle tai toiminnasta vastuussa olevalle henkilölle taikka kiinnittää valvottavan huomiota toiminnan asianmukaiseen järjestämiseen ja hyvän hallintotavan noudattamiseen. Edellä mainituista valvonnan seuraamuksista säädetään kansanterveyslain 43 ja 44 §:ssä, erikoissairaanhoidon lain 52 ja 53 §:ssä, mielenterveyslain 33 b ja 33 c §:ssä, tartuntatautilain 38 §:ssä sekä yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain 20 ja 22 a §:ssä.

Valvonta-asiat voivat tulla vireille esimerkiksi potilaiden tai heidän omaistensa ilmoitusten tai kanteluiden perusteella, muilta viranomaisilta saadun tiedon perusteella, apteekeilta, ammattihenkilöiden työnantajilta, esimiehiltä tai tuomioistuimilta saatujen ilmoitusten johdosta sekä eri viranomaisten lausuntopyyntöjen perusteella. Valvira ja aluehallintovirastot voivat ottaa asian selvitettäväkseen myös omasta aloitteestaan. Aluehallintovirastojen ja Valviran käsittelemien terveydenhuollon valvonta-asioiden määrät ovat kasvaneet jatkuvasti. Valviran ja aluehallintoviranomaisten henkilöstöresurssit eivät kuitenkaan ole kasvaneet samassa suhteessa kuin työmäärä. Puolustusvoimien terveydenhuoltoa koskevat asiat käsitellään Valviran ja aluehallintovirastojen työnjakoa koskevista säännöksistä johtuen pääosin aluehallintovirastoissa. Valvirassa näitä asioita on käsitelty yleensä muutamia vuosia.

Aluehallintovirastoissa on käsitelty yhteensä keskimäärin 6—7 puolustusvoimien terveydenhuoltoa koskevaa kantelua vuosittain.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävänä on siitä annetun lain (668/2008) 2 §:n perusteella muun muassa tutkia, seurata, arvioida ja kehittää sekä ohjata sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa ja antaa asiantuntijatukea hyvinvointia ja terveyttä edistävien politiikkojen, toimintatapojen ja käytäntöjen toteuttamiseksi. Laitoksen tehtävänä on myös tutkia ja seurata vä-

estön hyvinvointia ja terveyttä, niihin vaikuttavia tekijöitä ja niihin liittyviä ongelmia, ongelmien yleisyyttä ja ehkäisymahdollisuuksia, sekä kehittää ja edistää toimenpiteitä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja ongelmien vähentämiseksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos toimii tilastolain (280/2004) 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuna tilastoviranomaisena ja ylläpitää alan tiedostoja ja rekistereitä siten kuin niistä erikseen säädetään sekä huolehtii tehtäväalueensa tietoperustasta ja sen hyödyntämisestä.

Ylimmät laillisuusvalvojat

Valtioneuvoston oikeuskanslerin tehtävänä on Suomen perustuslain (731/1999) 108 §:n 1 momentin mukaan valvoa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin virkatointen lainmukaisuutta. Oikeuskanslerin tulee myös valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeuskansleri valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista. Oikeusasiamies valvoo myös valtioneuvoston, valtioneuvoston jäsenten sekä tasavallan presidentin päätösten ja toimenpiteiden laillisuutta siten kuin perustuslain 112 ja 113 §:ssä säädetään.

Ylimpien laillisuusvalvojien laillisuusvalvonnan keskeinen muoto on heille tehtyjen kanteluiden tutkiminen, minkä lisäksi he ottavat asioita tutkittavakseen myös omasta aloitteestaan. Ylimpien laillisuusvalvojien välisestä työnjaosta säädetään valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen välisestä työnjaosta annetussa laissa (1224/1990). Lain 1 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella valtioneuvoston oikeuskansleri on vapautettu velvollisuudesta valvoa lain noudattamista muun muassa sellaisissa eduskunnan oikeusasiamiehen toimialtaan kuuluvissa asioissa, jotka koskevat puolustusvoimia, rajavartiolaitosta ja sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetussa laissa (211/2006) tarkoitettua kriisinhallintahenkilöstöä. Oikeuskanslerin on lain 2 §:n mukaan siirrettävä asia 1 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa oikeusasiamiehen käsiteltäväksi, jollei hän katso erityisistä syistä tarkoituksenmukaiseksi ratkaista asiaa itse. Esimerkiksi puolustusvoimien terveydenhuoltoa koskevia asioita käsittelee ylimmistä laillisuusvalvojista näin ollen pääsääntöisesti ainoastaan eduskunnan oikeusasiamies. Oikeusasiamies toimittaa tarpeen mukaan virastojen ja laitosten tarkastuksia perehtyäkseen laillisuusvalvontaansa kuuluviin asioihin.

Jos oikeusasiamies laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa katsoo, että valvottava on menettänyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, mutta harkitsee, ettei syytteen nostaminen tai asian saattaminen kurinpitomenettelyyn ole kuitenkaan tarpeen, hän voi antaa valvottavalle huomautuksen vastaisen varalle. Jos aiheutta on, oikeusasiamies voi saattaa valvottavan tietoon käsityksensä lain mukaisesta menettelystä taikka kiinnittää valvottavan huomiota hyvän hallintotavan vaatimukseen tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista edistäviin näkökohtiin. Oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa tehdä toimivaltaiselle viranomaiselle esityksen tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi. Oikeusasiamies voi tehtäväänsä hoitaessaan kiinnittää valtioneuvoston tai muun lainsäädännön valmistelusta vastaavan toimielimen huomiota säännöksissä tai määräyksissä havaitsemiinsa puutteisiin sekä tehdä esityksiä niiden kehittämiseksi ja puutteiden poistamiseksi.

Oikeusasiamies on käsitellyt puolustusvoimien terveydenhuoltoa koskevia kanteluita vuosina 2005—2014 lukien 41 kappaletta ja ne ovat lähes yksinomaan koskeneet varusmiesten terveydenhuoltoa. Oikeusasiamies saa tietoa puolustusvoimien terveydenhuollon tilasta myös varuskuntatarkastusten yhteydessä, joissa säännönmukaisesti keskustellaan myös varuskunnan lääkärin kanssa. Oikeusasiamiehen tutkittavaksi tuli vuonna 2014 kaikkiaan noin 4 500 kantelua. Terveydenhuoltoa koskevia ratkaisuja tehtiin 557 kappaletta.

Puolustusvoimien terveydenhuollon järjestäminen

Laki ja asetus terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa

Puolustusvoimat järjestää terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetun lain (322/1987) 1 §:n mukaan terveydenhuoltovastuullaan olevien henkilöiden terveydenhuollon. Puolustusvoimat voi myös muutoin antaa terveydenhuoltopalveluja siten kuin kyseissä laissa säädetään. Puolustusvoimat järjestää myös työterveyshuoltoon kuuluvan palveluskelpoisuuden arvioinnin.

Puolustusvoimien terveydenhuolto käsittää terveydenhoidon ja sairaanhoidon. Terveydenhoitoon kuuluu henkilö- ja joukkokohtainen terveydenhoito sekä ympäristöterveydenhuolto. Sairaanhoidon kuuluu ensiapu, sairaankuljetus, avohoito ja sairaalahoito. Terveydenhoitoa järjestettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota palvelukselle ominaisten terveysvaarojen vähentämiseen sekä tähän liittyvään terveystasvatukseen.

Puolustusvoimien terveydenhuoltovastuulla ovat asevelvollisuuslain (1438/2007) ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain (194/1995) nojalla puolustusvoimissa ja rajavartiolaitoksessa palvelevat palvelusaikanaan sekä sotilasvirkaan koulutettavat opiskelijat. Puolustusvoimien terveydenhuoltovastuulla oleville annettavat terveydenhuoltopalvelut ovat maksuttomia.

Puolustusvoimissa on terveydenhuollon järjestämistä varten terveydenhuoltohenkilöstö sekä tarpeelliset terveydenhuollon toimipaikat, Sotilasapteekki ja lääkintävarikko siten kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.

Terveydenhuolto voidaan järjestää hankkimalla palveluja kunnalta, kuntayhtymältä tai muulta julkiselta taikka yksityiseltä palvelun tuottajalta siten kuin siitä näiden kanssa erikseen sovi-taan.

Puolustusvoimien paikallinen terveydenhuolto järjestetään varuskunnittain. Terveydenhuolto on järjestettävä myös tilapäisesti kootuissa harjoitusjoukoissa.

Puolustusvoimien terveydenhuollon yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat puolustusministeriön alaisena pääesikunnalle. Puolustusvoimien logistiikkalaitos vastaa puolustusvoimien perusterveydenhuollon, työterveyshuollon ja erikoissairaanhoidon palvelujen järjestämisestä. Puolustusvoimien terveydenhuollon toimintayksikkö on Puolustusvoimien logistiikkalaitokseen kuuluva Sotilaslääketieteen keskus, joka tuottaa terveydenhuoltopalvelut puolustusvoimissa.

Terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa säädetään tarkemmin asetuksella (371/1987). Asetuksen 2 §:n mukaan Puolustusvoimien logistiikkalaitoksen tehtävänä on tutkia ja kehittää puolustusvoimien terveydenhuoltoa, kenttä- ja suojelulääkintää, palveluskelpoisuutta ja palvelusturvallisuutta sekä huolehtia niitä koskevasta koulutuksesta ja kokeilutoi-

minnasta sekä asevelvollisten ja palkatun henkilöstön palveluskelpoisuuden arvioinnista. Lisäksi laitos toimii kansallisena ilmailulääketieteen ja sukelluslääketieteen keskuksena sekä suojelulääketieteen ja ympäristöterveydenhuollon osaamiskeskuksena. Puolustusvoimien logistiikkalaitoksessa on vastaava lääkäri, joka johtaa terveydenhuollon järjestämistä puolustusvoimissa.

Sotilasapteekki hankkii, varastoi ja toimittaa puolustusvoimien terveydenhuollossa tarvittavia lääkkeitä ja muuta apteekkialan materiaalia. Varuskuntien terveysasemilla on lisäksi lääkekeskuksia ja lääkevarastoja, joiden valvonnasta huolehtii Sotilasapteekki. Lääkintävarikko hankkii, varastoi ja toimittaa puolustusvoimien terveydenhuollossa tarvittavaa muuta materiaalia.

Yhteistyö sairaanhoitopiirien kanssa

Puolustusvoimien lääkintähuoltojärjestelmään kuuluvat strategisina kumppaneina sairaanhoitopiirit. Puolustusvoimat tukeutuvat sairaanhoitopiireihin jatko- ja erikoissairaanhoidossa, lääkintämateriaalin ja lääkkeiden täydennyksissä sekä tarvittaessa perusterveydenhoidossa. Toiminta perustuu puitesopimuksiin puolustusvoimien ja sairaanhoitopiirien välillä.

Työterveyshuolto ja terveydenhuoltopalvelut puolustushallinnon ulkopuolisille

Puolustusvoimat järjestää puolustusvoimien palkatulle henkilöstölle työterveyshuollon työnantaja- ja työntekijätahon kanssa sovitun mukaisesti. Puolustusvoimat toteuttaa itse puolustusvoimien työterveyshuollon palveluista noin 75 prosenttia. Käytännössä työterveyshuoltoa järjestetään varuskuntien terveysasemilla. Työterveyshuollon palveluista noin 25 prosenttia on hankittu kokonaisuudessaan ulkopuolisilta palveluntuottajilta valtion yhteishankintayksikön Hansel Oy:n toteuttamien kilpailutusten kautta. Kokonaan ulkopuoliselta palveluntuottajalta hankittu työterveyshuollon hankkii kyseinen puolustusvoimien hallintoyksikkö itse.

Puolustusvoimat tuottaa myös erityisterveydenhuollon palveluita muun yhteiskunnan tarpeisiin. Puolustusvoimien logistiikkalaitokseen kuuluu kansallisia osaamiskeskuksia, joita ovat Ilmailulääketieteen keskus, Sukelluslääketieteen keskus sekä CB-suojelulääketieteen ja ympäristöterveydenhuollon osaamiskeskus. Keskukset tuottavat maanpuolustuksellisen varautumis- ja kehitystyön lisäksi muun muassa erikoistehtävien henkilöstövalintoja sekä työ- ja palveluskykyyn liittyviä vaativia arviointeja.

Terveydenhuolto sotilaallisessa kriisinhallinnassa

Sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain (211/2006) 1 §:n mukaan Suomi voi osallistua Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) turvallisuusneuvoston valtuuttamaan tai poikkeuksellisesti muuhun kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan, jonka tarkoituksena on kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitäminen tai palauttaminen taikka humanitaarisen avustustoiminnan tukeminen tai siviiliväestön suojaaminen Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan (SopS 1/1956) päämäärät ja periaatteet sekä muut kansainvälisen oikeuden säännöt huomioon ottaen (sotilaallinen kriisinhallinta). Kriisinhallinnan toimeenpanijana voi olla YK, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (ETYJ), Euroopan unioni (EU) taikka muu kansainvälinen järjestö tai maaryhmä.

Suomalaiseen kriisinhallintaorganisaatioon voi kuulua kriisinhallintajoukkoja, erillisiä yksiköitä ja yksittäisiä henkilöitä. Kriisinhallintaorganisaatio kuuluu puolustusvoimiin ja on pää-

esikunnan alainen siten kuin sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetussa laissa säädetään. Toiminnallisesti kriisinhallintaorganisaatio on edellä mainitun lain 1 §:n 3 momentissa tarkoitetun toimeenpanijan alainen.

Sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain 17 §:n nojalla kriisinhallintahenkilöstöön kuuluvalla on oikeus terveydenhuoltoon siten kuin terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa säädetään.

Kriisinhallintajoukoissa puolustusvoimat toteuttaa itse tai yhteistoiminnassa toisen valtion kanssa pääsääntöisesti työterveyshuoltoa vastaavaa terveydenhuoltoa. Kriisinhallintajoukon perusterveydenhuollon järjestäminen on aina kansallisella vastuulla.

Toimeenpanija vastaa koko kriisinhallintaoperaation lääkintähuollon järjestämisestä sekä osoittaa suomalaiselle kriisinhallintajoukolle puolustusvoimien tuottaman lääkintähuollon ulkopuoliset terveystalot sekä tukeutumisjärjestelmän. Potilaskuljetukset kriisinhallintaoperaation toimialueelta kotimaahan ovat kansallisella vastuulla. Yksittäisten henkilöiden, esimerkiksi sotilastarkkailijoiden, terveydenhuollossa tukeudutaan toimeenpanijan osoittamaan terveydenhuoltoon.

Sotilaalliseen kriisinhallintatehtävään liittyvän palvelussuhteen päättyessä henkilöstö siirtyy tämän lain mukaiselta puolustusvoimien terveydenhuoltovastuulta oman kotikuntansa terveydenhuoltovastuulle. Kotiutumisvaiheessa tiedossa olevan tai myöhemmin todettavan kriisinhallintapalveluksesta aiheutuneen sotilastapaturman ja palvelussairaudesta osalta vastuu palvelussuhteen päättymisen jälkeisten toimenpiteiden kustannuksista on kuitenkin Valtiokonttorilla. Puolustusvoimat tukee tarvittaessa Valtiokonttoria vakavien sotilaallisissa kriisinhallinnassa tapahtuneiden sotilastapaturmien ja palvelussairauksien osalta järjestämällä sotilaslääketieteellistä erityisasiantuntemusta edellyttävissä potilastapauksissa konsultaatiotukea Valtiokonttorin erillisestä toimeksiannosta. Puolustusvoimien tehtävä näissä tilanteissa rajoittuu edellä mainittuun sotilaslääketieteelliseen konsultaatiotukeen. Vastuu kustannuksista sekä hoidon, kuntoutuksen, seurannan ja raportoinnin järjestämisestä on Valtiokonttorilla.

Puolustusvoimien ympäristöterveydenhuolto

Puolustusvoimien ympäristöterveydenhuollon tehtäviin kuuluvat toimintaympäristöstä mahdollisesti aiheutuvien terveyshaittojen selvittäminen ja ennaltaehkäisy, ympäristöterveydenhuollon koulutus ja ohjaus sekä eläinlääkintähuollon järjestelyt. Ympäristöterveydenhuoltoon kuuluvasta elintarvike-, vesi- ja ympäristöhygienian valvonnasta, ohjauksesta sekä koulutuksesta huolehtivat sotilaseläinlääkärit terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetun asetuksen 6 §:n mukaisesti.

Terveydensuojelulain 7 a §:n mukaan puolustusvoimat huolehtii terveydensuojelulaissa kunnan terveydensuojeluviranomaiselle säädetyistä tehtävistä puolustusvoimien sotilaallisissa harjoituksissa, maanpuolustuksen kannalta salassa pidettävissä kohteissa sekä kriisinhallinnassa ulkomailla. Puolustusvoimien on laadittava vastuullaan olevaa terveydensuojelua koskeva valvontasuunnitelma, johon sovelletaan, mitä terveydensuojelulain 6 §:n 2 momentissa säädetään kunnan terveydensuojelun valvontasuunnitelmasta. Terveydensuojelun valvontatehtäviä hoitavalla puolustusvoimien viranhaltijalla on oltava soveltuva korkeakoulu- tai ammattikorkeakoulututkinto taikka teknillinen opistotason tutkinto.

Puolustusvoimat huolehtii elintarvikelaissa (23/2006) kunnan elintarvikevalvontaviranomaiselle säädetyistä tehtävistä puolustusvoimien valvontaan kuuluvien elintarvikehuoneistojen

osalta. Puolustusvoimien on laadittava vastuullaan olevaa elintarvikevalvontaa koskevat valvontasuunnitelmat kuntien valvontasuunnitelmien tapaan.

Kenttälääkintä ja lääkinnällisen valmiuden suunnittelu

Kenttälääkintä on puolustusvoimien terveydenhuollon ydintehtävä. Kenttälääkinnällä tarkoitetaan kouluttavan, harjoittelevan, ryhmittyvän, taistelevan ja huoltavan joukon tarvitseman terveyden- ja sairaanhoidon sekä ympäristöterveydenhuollon järjestämistä ja toteuttamista puolustusvoimien ja kumppanien yhteen sovitettuna toimintana. Kenttälääkinnän toteuttamiseen kuuluvat myös tarvittava ensiapu ja ensihoito sekä potilaiden sairaankuljetuksen ja lääkintämateriaalin, mukaan lukien lääkkeiden täydennysten järjestäminen.

Puolustusvoimien logistiikkalaitos toteuttaa kenttälääkinnän sekä lääkinnällisen valmiuden suunnittelua sekä tutkii, kehittää ja tuottaa terveydenhuoltopalveluita, henkilö- ja joukkokoh- taista terveydenhoitoa, ympäristöterveydenhuoltoja sekä lääkelogistiikkaa poikkeusoloissa. Keskus seuraa ja analysoi terveydenhuoltotoiminnan tehokkuutta, tuottavuutta sekä vaikutta- vuutta osana lääkintähuollon kehittämistä.

Puolustusvoimien lääkintähuoltojärjestelmä vastaa myös valmiuslain (1552/2011) 3 §:ssä tar- koitetuissa poikkeusoloissa puolustusvoimien vastuulle kuuluvan terveydenhuollon valmiste- luista. Näihin kuuluvat muun muassa alan kansainvälisen kehityksen seuranta, koulutus, suun- nittelu, lääkkeiden ja muun materiaalin hankinta ja varastointi sekä tarvittava tutkimus-, kehittä- mis- ja kokeilutoiminta.

Puolustusvoimien nykyinen terveydenhuollon valvontajärjestelmä

Terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetun lain 6 §:n mukaan puolustus- voimien terveydenhuollon yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat pääesikunnalle. Puolustusvoimista annetun lain (551/2007) 26 §:n 1 momentin mukaan pääesikunta on valtion keskushallintoon kuuluva viranomais- ja puolustusvoimien johtoesikunta. Pääesikunta joh- taa ja valvoo puolustusvoimille säädettyjen tehtävien suorittamista, jollei puolustusvoimain komentajan toimivallasta muuta johdu. Pääesikuntaa johtaa pääesikunnan päällikkö.

Puolustusvoimista annetun lain 36 §:n mukaan puolustusvoimissa on sotilasviroissa ja siviili- viroissa palvelevaa henkilöstöä. Puolustusvoimien viroista säädetään tarkemmin valtioneuvos- ton asetuksella. Puolustusvoimista annetun valtioneuvoston asetuksen (1319/2007) 7 §:n mu- kaan puolustusvoimien ylilääkäri on puolustusvoimien erikoisupseeri.

Pääesikunnan johtoon kuuluu pääesikunnan työjärjestyksen mukaan pääesikunnan päällikkö, puolustusvoimien strategiapäällikkö, puolustusvoimien sotatalouspäällikkö, puolustusvoimien operaatiopäällikkö, ja puolustusvoimien henkilöstöpäällikkö.

Pääesikunnan ja pääesikunnan logistiikkaosaston työjärjestyksen mukaan logistiikkaosasto on puolustusvoimien sotatalouspäällikön alainen osasto. Osastoa johtaa logistiikkapäällikkö. Lo- gistiikkaosaston lääkintähuoltosektori vastaa terveydenhuollon suunnittelusta, ohjauksesta ja valvonnasta. Logistiikkaosaston lääkintähuoltosektori käsittelee asiat, jotka koskevat tervey- denhuollon yleistä järjestämistä puolustusvoimissa; terveydenhuollon suunnittelua, koulutusta, tutkimusta ja kehittämistyötä puolustusvoimissa; ja puolustushallinnon terveydenhuollon alaan kuuluvia muita tehtäviä, joista niin on määrätty.

Pääesikunnan logistiikkaosasto vastaa terveydenhuollon yleisestä suunnittelusta, ohjauksesta ja valvonnasta käsitellen asiat, jotka koskevat terveydenhuollon yleistä järjestämistä puolustusvoimissa; terveydenhuollon suunnittelua, koulutusta, tutkimusta ja kehittämistyötä puolustusvoimissa sekä puolustushallinnon terveydenhuollon alaan kuuluvia muita tehtäviä, joista niin on määrätty. Pääesikunta johtaa puolustusvoimien vastuulle poikkeusoloissa kuuluvan terveydenhuollon valmisteluja, joihin kuuluu alan kansainvälisen kehityksen seuranta, koulutus, suunnittelu, lääkkeiden ja muun materiaalin hankinta ja varastointi sekä tarvittava tutkimus, kehittämis- ja kokeilutoiminta.

Puolustusvoimien ylilääkäri apunaan Pääesikunnan logistiikkaosaston lääkintähuoltosektori johtaa ja valvoo lääkintähuollon ammatillista toteuttamista. Pääesikunta tukee sosiaali- ja terveysministeriötä, Valvira sekä aluehallintovirastoja terveydenhuoltopalveluja tuottavien yksiköiden, terveydenhuollon ammattihenkilöiden toiminnan sekä terveydenhuoltopalvelujen sisällön lääketieteellisessä valvonnassa.

Puolustusvoimien tehtäväksi säädetyistä elintarvike- ja terveydensuojeluviranomaistehtävistä huolehtivat puolustusvoimien ylilääkäri ja ylieläinlääkäri. Puolustusvoimien viranomaistehtävien toteuttamista ohjaavat ja valvovat Elintarviketurvallisuusvirasto ja Valvira.

Puolustusvoimien elintarvike-, vesi- ja ympäristöhygienian valvonnasta, ohjauksesta sekä koulutuksesta huolehtivat Sotilaslääketieteen keskuksen eläinlääkärit.

Lääkehuollon toimintaa valvoo sekä toimilupaviranomaisena toimii Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea. Terveydenhuollon laitteiden ja tarvikkeiden turvallisuutta valvoo Valvira.

Puolustusvoimien asessorin valvontavastuusta säädetään puolustusvoimista annetun asetuksen 5 § 1 momentissa. Puolustusvoimien asessori valvoo puolustusvoimien toiminnan lainmukaisuutta ja siten myös lääkintähuoltoa.

Puolustusvoimien terveydenhuollon valvontatoimina ovat käytössä puolustusvoimien terveydenhuollon yksiköiden omavalvonnan sekä potilaspalautteen käsittelyn lisäksi muistutus ja kantelu. Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 10 §:n mukaan terveyden- ja sairaanhoitoonsa tai siihen liittyvään kohteluunsa tyytymättömällä potilaalla on oikeus tehdä muistutus terveydenhuollon toimintayksikössä terveydenhuollosta vastaavalle johtajalle. Puolustusvoimien terveydenhuoltoa koskevat muistutukset käsittelee pääsääntöisesti perusterveydenhuollosta vastaava ylilääkäri.

Kantelu voidaan tehdä eduskunnan oikeusasiamiehelle ja puolustusministeriölle tai hallintokanteluna pääesikunnalle. Kantelu voidaan siirtää puolustusvoimien tutkittavaksi. Selvityksen laatii pääesikunnan oikeudellinen osasto.

Lisäksi terveydenhuollon ammattihenkilöiden toiminnasta voi kannella aluehallintovirastolle tai Valviralle.

Erilaisia puolustusvoimien terveydenhuollon potilastoiminnasta johtuvien kantelujen vuoksi tehtyjä selvityksiä aluehallintovirastoille, Valviralle, puolustusministeriölle ja eduskunnan oikeusasiamiehelle on ollut keskimäärin kuusi selvitystä vuodessa. Merkittävimmät kantelujen syyt ovat palveluskelpoisuusluokan määrittämiseen ja palveluksen keskeyttämiseen liittyvät asiat sekä hoitoon pääsyyn liittyvät syyt, muun muassa koettu viive ja lähetteen epäminen erikoissairaanhoidon.

2.2 Kansainvälinen vertailu

Ruotsi

Terveydenhuollon toimintayksiköitä ja ammattihenkilöitä valvoo potilasturvallisuudesta annetun lain (Patientsäkerhetslag, 2010:659) 7 luvun 1 §:n perusteella 1 päivänä kesäkuuta 2013 toimintansa aloittanut Sosiaali- ja terveydenhuollon tarkastusvirasto (Inspektionen för vård och omsorg). Sosiaali- ja terveydenhuollon tarkastusvirasto on sosiaaliministeriön alainen itsenäinen laitos. Lääkkeitä ja lääkealan toimijoita valvoo Lääkevirasto (Läkemedelsverket).

Terveydenhuollon toimintayksiköt ovat velvollisia ilmoittamaan Sosiaali- ja terveydenhuollon tarkastusvirastolle vakavista hoitovahingoista ja ”läheltä piti” -tilanteista sekä potilasturvallisuutta mahdollisesti vaarantavista terveydenhuollon ammattihenkilöistä. Virasto valvoo terveydenhuoltoa myös sille tehtyjen kanteluiden sekä tekemillään tarkastuksilla saamiensa tietojen perusteella. Potilasturvallisuutta mahdollisesti uhkaavissa tilanteissa virasto voi velvoittaa terveydenhuollon toimintayksikön korjaamaan laiminlyönnin tai epäkohdan uhkasakon uhalla ja välittömissä vaaratilanteissa kieltää toiminnan välittömästi.

Sotilasterveydenhuolto järjestetään puolustusvoimissa osana logistiikkatoimialaa, jossa terveydenhuollosta vastaa sotilaslääketieteen johtajalääkäri.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tarkastusvirasto ei valvo puolustusvoimien terveyden- ja sairaanhoitoa, vaan sitä, samoin kuin ympäristönsuojelua ja eläintensuojelua valvoo puolustusvoimia koskevia määräyksiä sisältävän asetuksen (Förordning med instruktion för Försvarsmakten, 2007:1266) 21 §:n nojalla pääesikunnan organisaatioon kuuluva ylilääkäri. Hän on valvontatehtävänsä suorittaessaan itsenäinen valvontaviranomainen, eikä toimi ylipäällikön alaisuudessa.

Norja

Terveydenhuollon toimintayksiköiden ja terveydenhuoltohenkilöstön valtakunnallisena valvontaviranomaisena toimii sosiaali- ja terveydenhuollon valtiollisesta valvonnasta annetun lain (Lov om statlig tilsyn med helse- og omsorgstjensten, LOV-1984-03-30-15) mukaan Valtion terveysvalvontalaitos (Statens helsetilsyn). Lääninhallitus (Fylkesmannen) valvoo terveydenhuollon toimintayksiköitä ja terveydenhuoltohenkilöstöä läänin alueella. Lääkkeiden ja lääkealan toimijoiden valvonta kuuluu lääkevirastolle (Statens legemiddelverk).

Puolustusvoimien (Forsvaret) lääkintätoimiala (Forsvarets sanitet, FSAN) järjestää sotilasterveydenhuollon.

Norjan sotilaslääkintähuolto on organisoitu ylilääkärin (Sjef for Forsvarets sanitet), johdolla olevaan lääkintähuoltopalvelut -nimiseen laitokseen. Ylilääkäri vastaa puolustusvoimien lääkintähuollon toimintaperiaatteista ja on puolustusvoimain komentajan neuvonantaja. Lääkintähuoltopalvelut vastaa kaikkien puolustushaarojen eli maavoimien, merivoimien, ilmavoimien ja kodinturvajoukkojen kaiken lääkinnällisen toiminnan toimintaperiaatteista ja suuntaviivoista sekä tuottaa tarpeen mukaan erityisiä suorituskykyjä maa-, meri- ja ilmavoimien tueksi. Lääkintähuoltopalvelut tarjoaa puolustushaaroille lääkintä-, hammaslääkintä- ja eläinlääkintäpalveluja sekä kotimaassa että ulkomailla.

HE 48/2015 vp

Terveydenhuoltoa puolustusvoimissa valvoo puolustusvoimien ylilääkäri, vaikkakaan sitä ei ole mainittu voimassa olevissa säädöksissä.

Tanska

Tanskan terveyshallituksen (Sundhedsstyrelsen) tehtäviin kuuluu muun muassa terveydenhuoltohenkilöstön ja terveydenhuollon toimintayksiköiden valvonta. Terveyshallituksen valvontatehtävät perustuvat terveyslain (Sundhedsloven, LBK nr 95 af 07/02/2008) 215 §:ään ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden laillistamisesta annetun lain (Autorisationsloven, LBK nr 877 af 04/08/2011) 26 §:ään. Terveyshallituksen tehtäviin ei kuulu valvoa sotilaslääkintähuoltoa.

Sotilaslääkintähuoltoon kuuluvat puolustushaarayhteinen lääkintähuoltopalvelu Roskildessa ja puolustushaarojen omat lääkintäyksiköt ylilääkärin ja lääkintähuoltopalvelun ammatillisessa ohjauksessa.

Lääkintähuoltopalvelu on puolustusvoimien komentajan alainen itsenäinen hallintokunta. Lääkintähuoltopalveluun kuuluu muun muassa terveydenhuoltojaos, jonka tehtäviin kuuluu henkilöstön perustason hoito ja säännölliset terveystarkastukset. Käytännössä lääkintähuoltopalvelu vastaa ammatillisesti koko puolustusvoimien lääkintähuollosta.

Organisaatioon ei kuulu sotilassairaaloita eikä sotilaslääkintälaitoksia. Kansainvälisistä operaatioista evakuoituidut sotilaat hoidetaan siviiliterveydenhuollossa. Loukkaantuneiden hoidossa yhteistyö Kööpenhaminana yliopistollisen sairaalan kanssa on tiivistä.

Ylilääkärillä on ammatillinen vastuu lääkintätuesta ja hoidosta koko puolustusvoimissa. Ylilääkäri tarkastaa ja hyväksyy puolustushaarojen tuottamat lääkintäyksiköt ennen yksikköjen lähettämistä operaatioalueille. Potilaiden tekemät kantelut sotilaslääkintähuollosta käsittelee kuitenkin sama siviiliviranomainen, joka käsittelee siviiliterveydenhuoltoonkin kohdistuvat kantelut.

Saksa

Liittovaltio ja osavaltio säätävät lakeja. Liittovaltiolisessa laissa säädetään yleistasolla asioista ja osavaltioiden lait täsmentävät liittovaltion laissa säädettyjä asioita. Terveydenhuollossa on osavaltiokohtaisia yhteisöjä ja niiden yläpuolella kansallisen tason liitot. Osavaltiokohtaisille yhteisöille on annettu valta määrittellä ja valvoa terveydenhuollon toimintatapoja.

Vuodesta 2004 alkaen liittovaltiollinen yhteinen komitea (Gemeinsamer Bundesausschuss) on ollut ylin lääkäreiden, hammaslääkäreiden, psykoterapeuttien, sairaaloiden ja sairauskassojen yhteinen, itseohjautuvan terveydenhuollon päätäntäelin. Komitea asettaa vaatimukset terveydenhuollon laadulle ja valitsee ulkopuolisen toimijan kehittämään sitä sekä toimimaan laadun tarkastajana. Lääkärit ovat pääosin itsenäisiä ammatinharjoittajia ja vain pieni osa palkkatyöntekijöitä. Sairaaloiden johdolla on siksi valtaa päättää, täyttävätkö yksittäiset lääkärit heille asetetut vaatimukset. Sairauksassojen yhteinen arviointilautakunta ohjeistaa myös lääkäreiden vaatimustenmukaisuuden selvittämistä.

Saksan asevoimat ja sen lääkintähuoltojärjestelmät ovat vahvuudeltaan noin kymmenkertaiset kuhunkin Pohjoismaahan verrattuna. Asevoimien (Bundeswehr) lääkintätoimiala (Sanitätsdienst) järjestää sotilasterveydenhuollon.

Lääkintähuoltojärjestelmään kuuluvat kaikille puolustushaaroille yhteinen lääkintähuolto, maavoimien lääkintähuolto, ilmavoimien lääkintähuolto, merivoimien lääkintähuolto ja puolustushaarayhteisen tukipalvelun lääkintähuolto. Puolustushaarayhteinen lääkintähuolto luetaan omaksi puolustushaarakseen.

Asevoimien ylilääkäri (Der Inspekteur des Sanitätsdienstes der Bundeswehr) johtaa lääkintähuoltopalvelun johtoesikuntaa puolustusministeriössä ja on lääkintähuoltopalvelutoimialan johtaja. Hänen alaisuudessaan ovat liittoasevoimien lääkintätoimisto ja puolustushaarayhteisen lääkintähuollon esikunta. Ammatillisissa asioissa kaikkien puolustushaarojen lääkintähuollot ovat hänen alaisiaan ja ylilääkäri hyväksyy asevoimille niin sanotut ylilääkäriin ammatilliset ohjeet.

Ylilääkäri valvoo terveydenhuoltoa asevoimissa. Ylilääkäri on liittoasevoimien lääkintähuollon tarkastaja (Inspekteur des Sanitätsdienstes der Bundeswehr). Ylilääkäriin apuna ovat hammaslääkintähuollon tarkastaja, lääkehuollon tarkastaja ja eläinlääkintähuollon tarkastaja.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Nykyisin kuntien ja kuntayhtymien järjestämä sekä toisaalta valtion järjestämä terveydenhuolto, valtion mielisairaaloiissa annettua hoitoa lukuun ottamatta, ovat toiminnan ohjauksen ja valvonnan osalta eri asemassa. Esityksen tavoitteena on yhdenmukaistaa puolustusvoimien terveydenhuollon valvonta ja siihen liittyvä ohjaus koko maassa muun muassa kunnallisen terveydenhuollon ohjauksen ja valvonnan kanssa siten, että valvonnasta huolehtisivat puolustusvoimien ohella myös aluehallintovirasto ja Valvira. Organisaatiovalvonnan yhdenmukaistamisen tavoitteena on edelleen edistää puolustusvoimien terveydenhuoltopalvelujen laatua sekä varmistaa puolustusvoimien terveydenhuoltovastuulla olevien potilasturvallisuutta ja potilaiden oikeusturvaa.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa todettiin, että puolustusvoimien terveydenhuolto siirretään Valviran valvontaan. Kyseessä ei kuitenkaan varsinaisesti ole valvontatoiminnan siirto. Puolustusvoimien omavalvonta säilyy edelleenkin ja puolustusvoimien terveydenhuollon organisaatiovalvonta on uusi tehtävä terveydenhuollon valvontaviranomaisille.

Muussa terveydenhuollon valvonnassa ja ammattihenkilöiden jälkivalvonnassa valvontaviranomaisina toimivat aluehallintovirastot ja Valvira niiden kesken säädetyin työnjaon mukaisesti. Puolustusvoimien terveydenhuollon valvonta edellyttää varuskuntiin tehtäviä tarkastuskäyntejä. Puolustusvoimien terveydenhuollon valvonnan järjestäminen on tarkoituksenmukaista säätää Valviran ohella myös aluehallintoviraston tehtäväksi. Tätä puolta erityisesti mahdollisuus käyttää aluehallintoviraston asiantuntemusta tarkastuskäyntien tekemisessä.

Varuskunnat jakautuvat aluehallintovirastojen toimialueille siten, että Etelä-Suomen aluehallintoviraston alueella on kahdeksan varuskuntaa, Lounais-Suomen aluehallintoviraston alueella neljä, Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueella kaksi, Itä-Suomen aluehallintoviraston alueella kaksi, Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueella yksi ja Lapin aluehallintoviraston alueella kaksi varuskuntaa.

Aluehallintovirastosta annetun lain 6 §:n mukaan aluehallintovirasto huolehtii sille säädettyjen tehtävien hoitamisesta toimialueellaan ja käyttää sille kuuluvaa toimivaltaa siten kuin kyseisessä laissa tai muussa laissa säädetään. Aluehallintovirasto voi kuitenkin hoitaa tehtäviä myös useamman kuin yhden viraston toimialueella, jos toimialueen laajentamisella voidaan tehostaa virastojen toimintaa ja valtion henkilöstö- ja muiden voimavarojen käyttöä, parantaa palvelujen saatavuutta, edistää alueen suomen- ja ruotsinkielisen sekä saamelaiskäräjistä annetussa laissa (974/1995) tarkoitetulla saamelaisten kotiseutualueella saamenkielisen vähemmistön kielellisten oikeuksien toteutumista tai turvata tehtävissä tarvittavan erityisasiantuntemuksen saatavuus taikka jos toimialueen laajentaminen on tarkoituksenmukainen muun vastaavan syyn vuoksi. Virastojen toimialueen laajentamisesta säädetään valtioneuvoston asetuksella. Aluehallintovirastoista annetussa valtioneuvoston asetuksessa on säädetty useiden eri tehtävien keskittämisestä joko valtakunnallisesti yhden aluehallintoviraston hoidettavaksi tai siten, että tietyn aluehallintoviraston tehtäväksi on säädetty hoitaa jotakin tehtävää myös nimetyn toisen aluehallintoviraston toimialueella.

Valvontaviranomaisten puolustusvoimien terveydenhuollon organisaatiovalvontaan käytettävissä olevat voimavarat tulevat olemaan niukat. Puolustusvoimien terveydenhuoltoon liittyy erityispiirteitä esimerkiksi kunnallisen terveydenhuoltoon verrattuna, minkä vuoksi valvonta edellyttää erityisasiantuntemuksen luomista. Tämän vuoksi on perusteltua keskittää aluehallintovirastotasolle kuuluva valvontatoimivalta valtakunnallisesti yhteen aluehallintovirastoon, mistä säädettäisiin edellä mainitussa valtioneuvoston asetuksessa.

Valvonnan järjestäminen suomalaisissa kriisinhallintajoukoissa ulkomailla saattaisi olla ongelmallista, koska aluehallintoviraston ja Valviran toimivalta ulottuu vain Suomen alueelle. Vaikka operaatioissa kansalliselle vastuulle jäävät yleensä joukon ylläpito, huolto ja hallinto sekä oikeudelliset asiat, suomalaiset kriisinhallintaorganisaatiot ovat kentällä toiminnallisesti kriisinhallintaoperaation toimeenpanijan eli YK:n, ETYJ:n, EU:n tai muun kansainvälinen järjestön tai maaryhmän alaisia. Vastuu terveydenhuollon valvonnasta kriisinhallintajoukoissa ulkomailla olisi tarkoituksenmukaista säilyttää puolustusvoimilla.

Myös puolustustilalaissa (1083/1991) tarkoitetun puolustustilan aikana ja sovellettaessa valmiuslain II osan säännöksiä lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa puolustusvoimien toteuttamaa terveydenhuoltoa valvoisi pääesikunta.

Sodan ajan joukkojen terveydenhuolto aiheuttaa muutoksia puolustusvoimien normaaliolojen terveydenhuoltojärjestelmään. Sodan ajan joukot mukaan lukien niiden terveydenhuollon toiminnot perustetaan joustavasti ja ennakoivasti ja niiden kokoonpanoa ja tehtäviä voidaan muuttaa nopeasti. Sodan ajan joukkojen varustamiseen, kokoonpanoon, sijoitukseen tai käyttöön liittyy valtakunnan turvallisuuden takaamiseksi maanpuolustuksen kannalta myös merkittäviä salassapitoon liittyviä velvollisuuksia. Sodan ajan joukkojen terveydenhuolto ja siihen liittyvät suunnitelmat ovat kiinteä osa koko joukon toimintaa ja sen suunnittelua, jonka vuoksi sodan ajan joukkojen terveydenhuollon valvontaa ei voida toteuttaa samoin periaattein kuin puolustusvoimien normaaliolojen terveydenhuoltojärjestelmän valvontaa.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Esityksellä ehdotetaan puolustusvoimien terveydenhuollon organisaatiovalvonta järjestettäväksi pääasiassa samojen periaatteiden mukaan kuin muu terveydenhuollon organisaatiovalvonta.

Terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi puolustusvoimien terveydenhuollon organisaatiovalvontaa koskevat säännökset. Säännökset vastaisivat sisällöltään pääasiallisesti kunnallisen terveydenhuollon valvontaa koskevia säännöksiä, mutta niihin sisältyisi joitakin puolustusvoimien terveydenhuollon toiminnan luonteesta johtuvia eroavaisuuksia. Lisäksi Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annettua lakia muutettaisiin siten, että Valviran toimivalta ulotettaisiin koskemaan myös puolustusvoimien terveydenhuollosta annetun lain mukaista toimintaa.

Aluehallintovirasto ja Valvira valvoisivat puolustusvoimien terveydenhuollon järjestämistä. Tarkoitus on, että valvonta keskitettäisiin aluehallintovirastotason osalta aluehallintovirastosta annetun lain 6 §:n mukaisesti valvontatoiminnan ja henkilöstövoimavarojen käytön tehostamiseksi sekä tarvittavan asiantuntemuksen turvaamiseksi yhdelle aluehallintovirastolle. Valviran ja aluehallintovirastotason keskinäinen työnjako poikkeaisi tästä johtuen jonkin verran kunnallisen terveydenhuollon valvontaa koskevien säännösten mukaisesta toimivallan jaosta, koska lähtökohtaisesti myös silloin, jos asia koskee usean aluehallintoviraston toimialuetta tai koko maata, valvova viranomaisena olisi aluehallintovirasto.

Valvontatoimivalta rajattaisiin koskemaan vain Suomen alueella järjestettävää terveydenhuoltoa, eikä se siten koskisi sotilaallisen kriisinhallinnan operaatioissa tai kriisinhallintaan liittyvässä koulutus- ja harjoitustoiminnassa ulkomailla annettavaa terveydenhuoltoa.

Aluehallintoviraston ja Valviran valvontatoimivalta ei kuitenkaan koskisi puolustusvoimien toteuttamaa terveydenhuoltoa puolustustilalaisissa tarkoitettuna puolustustilan aikana ja sovellettaessa valmiuslain II osan säännöksiä lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Näissä tilanteissa puolustusvoimien toteuttamaa terveydenhuoltoa, sekä Suomen alueen ulkopuolella annettavaa terveydenhuoltoa valvoisi pääesikunta.

Puolustusvoimien terveydenhuollon yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluisivat edelleen pääesikunnalle.

Terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annettuun lakiin sisällytettäisiin valvonnan toimittamiseksi tarpeelliset säännökset valvontaviranomaisten oikeudesta tehdä tarkastuskäyntejä puolustusvoimien terveydenhuollon toimintayksiköihin. Tarkastusoikeutta ei kuitenkaan olisi maanpuolustuksen kannalta salassa pidettäviin puolustusvoimien kohteisiin ja tietoihin.

Laissa säädettäisiin toimenpiteistä, joihin Valvira ja aluehallintovirasto voisivat ryhtyä silloin, kun puolustusvoimien terveydenhuollon järjestämisessä tai toteuttamisessa havaitaan potilasturvallisuutta vaarantavia puutteita tai toiminta on muutoin lain vastaista. Valvontaviranomaisilla olisi oikeus antaa ennakoivalvonnallista ohjausta, antaa huomautuksia tai kiinnittää valvottavan huomiota muun muassa toiminnan asianmukaiseen järjestämiseen taikka antaa määräyksiä toiminnan korjaamisesta määräaikaan mennessä.

Valvontaviranomaiset voisivat kieltää tai keskeyttää organisaation toiminnan tai osan siitä tai kieltää laitteen käytön potilasturvallisuuden sitä edellyttäessä välittömästi. Määräyksiä voitaisiin tehostaa uhkasakolla.

Aluehallintovirastolla ja Valviralla olisi oikeus saada toimintaansa varten tarvitsemansa välttämättömät tiedot. Tiedonantovelvollisuus ei koskisi maanpuolustuksen kannalta salassa pidettäviä tietoja. Lisäksi potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa ehdotetaan säädettäväksi, että terveydenhuollon toimintayksiköllä tarkoitetaan terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa tarkoitettua terveydenhuollon järjestämistä vastaavaa oleva yksikkö.

sikköä siltä osin kuin se tuottaa terveyden- ja sairaanhoidon palveluita. Käytännössä tämä tarkoittaa Puolustusvoimien logistiikkalaitoksen osana toimivaa Sotilaslääketieteen keskusta.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Valvira ja aluehallintovirastot pyrkivät suuntaamaan toimintaansa kanteluihin ja muihin ilmoituksiin perustuvasta jälkikäteisestä ja yksittäisiin tapauksiin kohdentuvasta valvonta-asioiden käsittelystä yhä enemmän ennaltaehkäisevään, suunnitelmalliseen ja oma-aloitteiseen ohjaukseen ja valvontaan sekä erityisesti terveydenhuollon toimintayksikköjen omavalvonnan tukemiseen. Vaikka puolustusvoimien terveydenhuollosta tehtyjen kantelujen määrä on ollut viime vuosina melko vähäinen, siitä ei näin ollen voida päätellä ehdotetusta toimivallan laajentumisesta edellä tarkoitetuille valvontaviranomaisille aiheutuvaa työmäärää. On todennäköistä, että uudistus ja siitä tiedottaminen lisäävät jonkin verran kantelujen määrää. On mahdollista, että eduskunnan oikeusasiamies siirtäisi hänelle tehtyjä puolustusvoimien järjestämää terveydenhuoltoa koskevia kanteluita Valviralle ja aluehallintovirastolle silloin kun kantelu koskee yksinomaan terveydenhuoltoa. Näin ei todennäköisesti käy silloin kun terveydenhuolto muodostaa osan laajemmasta kanteluasiasta.

Ennakkovalvonnalliseen ohjaukseen kuuluu muun muassa neuvonnan ja tiedottamisen ohella olennaisena osana terveydenhuollon yksiköihin ehdotettujen säännösten mukaan tehtävät suunnitelmalliset ohjaus- ja arviointikäynnit. Tällaiset käynnit perustuvat yhteistyöhön ja niistä sovitaan etukäteen ohjaus- ja arviointikäynnin kohteen kanssa. Ne eroavat siten luonteeltaan ehdotettuihin säännöksiin myös sisältyvistä jälkivalvonnallisista tarkastuksista, jotka liittyvät johonkin ilmi tulleeseen tai epäiltyyn epäkohtaan. Valvontaviranomaisten tulee lisäksi varautua siihen, että ne kykenevät suorittamaan tehokasta valvontaa myös valmiuslain 3 §:n 3—5 kohdissa tarkoitetuissa poikkeusoloissa, mikä voi edellyttää muun ohella sitä, että valvontaviranomaisen edustajat ovat mukana seuraamassa esimerkiksi puolustusvoimien ja sairaanhoitopiirin lääkintähuollollisia yhteisharjoituksia.

Ensisijaisena valvontaviranomaisena myös puolustusvoimien järjestämän ja tuottaman terveydenhuollon osalta toimisi aluehallintovirasto muun muassa kunnallisen terveydenhuollon organisaatiovalvontaa vastaavasti. Valvira toimisi yhteistyössä aluehallintoviraston kanssa sen toteuttaman valvonnan ja siihen liittyvän ennakkovalvonnallisen ohjauksen toimeenpanemiseksi, yhteensovittamiseksi ja yhdenmukaistamiseksi sekä antaisi aluehallintovirastolle asiantuntija-apua. Valvira toimisi lisäksi ensisijaisena valvonta-asian käsittelijänä ja ratkaisijana erityisesti periaatteellisesti tärkeissä tai laajakantoisissa asioissa.

Puolustusvoimien terveydenhuollon organisaatiovalvonta olisi uusi tehtävä Valviralle ja aluehallintovirastolle, minkä vuoksi tehtävä edellyttää lisäresursseja. Valvontatehtävä sisältää puolustusvoimien järjestämään ja toteuttamaan terveydenhuoltoon liittyvän ennakkovalvonnallisen ohjauksen ja neuvonnan, suunnitelmalliset ohjaus- ja arviointikäynnit sekä jälkikäteisen, valvontaviranomaisen tietoon tullessiin epäiltyihin epäkohtiin liittyvän valvonnan. Vuoden 2016 alusta lukien aluehallintoviraston ja Valviran uudeksi tehtäväksi ehdotetaan myös vankiterveydenhuollon organisaatiovalvontaa. Puolustusvoimien terveydenhuollon ja vankiterveydenhuollon organisaatiovalvontaan liittyvät uudet tehtävät edellyttävät Valviraan yhden henkilövuoden ja aluehallintovirastotasolle kahden henkilövuoden verran lisäresursseja. Puolustusvoimien terveydenhuollon organisaatiovalvonnan säätäminen Valviran ja aluehallintovi-

raston tehtäväksi ei vähennä puolustusvoimien tehtäviä, koska puolustusvoimilla säilyy edelleenkin terveydenhuollon palvelujen omavalvontavelvoite.

4.2 Taloudelliset vaikutukset

Vankien ja puolustusvoimien terveydenhuollon uusi valvontatehtävä edellyttää lisäresursseja Valviraan 1 henkilötyövuoden ja aluehallintovirastotasolle 2 henkilötyövuoden verran. Uuden henkilöstön rahoitus toteutettaisiin määrärahasiirroin puolustusministeriön, oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta. Puolustusvoimien terveydenhuollon ja vankiterveydenhuollon organisaatiovalvonnan tehtäviin esitetään 70 000 euron lisämääräraha vuoden 2016 talousarviossa Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston toimintamenomomentille 33.02.05, joka toteutetaan siirtona sosiaali- ja terveysministeriön toimintamenomomentilta 33.01.01.

Vastaavasti vuoden 2016 talousarviossa on otettu huomioon momentille 28.40.01 (*aluehallintoviraston toimintamenot*) 150 000 euron lisämääräraha, joka toteutetaan siirtämällä 75 000 euroa momentilta 27.10.01 (*Puolustusvoimien toimintamenot*) ja 75 000 euroa momentilta 25.40.01 (*Rikosseuraamuslaitoksen toimintamenot*).

Uuden tehtävän valmistelu edellyttää voimavaroja myös vuonna 2015. Vuoden 2015 lisätalousarviossa on hyväksytty 24 000 euron määrärahan siirto momentilta 33.01.01 (*Sosiaali- ja terveysministeriön toimintamenot*) momentille 33.02.05 (*Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston toimintamenot*) vankien ja puolustusvoimien terveydenhuollon valvonnan uusiin tehtäviin. Aluehallintovirastojen toimintamenomomentille on vuoden 2015 lisätalousarviossa hyväksytty 50 000 euroa momentille 28.40.01 (*aluehallintoviraston toimintamenot*) vankien ja puolustusvoimien terveydenhuollon uusiin valvontatehtäviin, mikä toteutettiin siirtämällä 25 000 euroa momentilta 25.40.01 (*Rikosseuraamuslaitoksen toimintamenot*) ja 25 000 euroa momentilta 27.10.01. (*Puolustusvoimien toimintamenot*).

4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Uudistus varmistaa puolustusvoimien terveydenhuollon laatua ja samalla potilaiden oikeusturvaa. Puolustusvoimien terveydenhuoltovastuulla olevat henkilöt tulevat valvonnan osalta samanlaiseen asemaan kuin muut julkisen sektorin terveyspalvelujen käyttäjät, mikä parantaa yhdenvertaisuutta. Koska suurin osa puolustusvoimien terveydenhuoltovastuulla olevista henkilöistä on miehiä, uudistuksen vaikutukset kohdistuvat enemmän miehiin kuin naisiin.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet

Sosiaali- ja terveysministeriö perusti 13.4.2012 puolustusvoimien terveydenhuollon kysymyksiä selvittävän työryhmän (STM014:00/2012), joka tehtäväksiantonsa mukaisesti valmisteli hallituksen esityksen muotoon kirjoitetun ehdotuksen puolustusvoimien terveydenhuollon organisaatiovalvonnan järjestämisestä. Tämän jälkeen valmistelua on jatkettu virkatyönä.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Työryhmän valmisteleva luonnos hallituksen esitykseksi lähetettiin lausuntokierrokselle helmikuussa 2014. Lausuntoja saatiin yhteensä 19 kappaletta. Lausunnon antoivat oikeusministeriö, puolustusministeriö, eduskunnan apulaisoikeusasiamies, Valvira, kaikki aluehallintovirastot, Rajavartiolaitos, Etelä-Savon sairaanhoitopiiri, Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä, Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, Suomen Rauhanturvaajaliitto ry, Päälystöliitto ry, Tehy ry, Pardia ry ja Puolustusvoimien Diplomi-insinöörit ry.

Lausuntopalaute oli pääosin positiivista. Oikeusministeriö esitti perustuslakinäkökohtiin liittyviä tarkennusehdotuksia, jotka on otettu jatkovalmistelussa huomioon. Puolustusministeriö, Valvira ja aluehallintovirastot esittivät esityksen sanamuotoihin täsmennysehdotuksia. Aluehallintovirastot ja Valvira korostivat lisäresurssien merkitystä, jotta uuden tehtävän hoitaminen olisi mahdollista. Esitetyt täsmennystarpeet on otettu huomioon esityksen viimeistelyssä.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy valtion vuoden 2016 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Eduskunnalle on annettu hallituksen esitys laiksi Vankiterveydenhuollon yksiköstä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Esityksessä ehdotetaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n ja potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 2 §:n muuttamista. Eduskunnalle on annettu hallituksen esitys tartuntatautilaiksi. Myös tässä esityksessä ehdotetaan sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n muuttamista. Muutokset tulisi ottaa huomioon tämän esityksen kyseessä olevien lainkohtien käsittelyssä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Laki terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa

6 §. Pykälässä säädettäisiin puolustusvoimien terveydenhuollon suunnittelun, ohjauksen, valvonnan ja järjestämisen vastuutahoista.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin puolustusvoimien terveydenhuollon yleisen suunnittelun, ohjauksen ja valvonnan kuuluvan pääesikunnalle. Vastaavasti myös puolustusvoimista annetun lain 26 §:n mukaan pääesikunta johtaa ja valvoo puolustusvoimille säädettyjen tehtävien suorittamista, jollei puolustusvoimain komentajan toimivallasta muuta johdu. Pääesikunnan tehtävänä on muun muassa päättää valtakunnallisesti terveydenhuollon yleisistä linjoista ja tavoitteista, koulutuksesta, tutkimuksesta ja kehittämisestä sekä huolehtia terveydenhuollon riittävästä voimavaroista sekä siitä, että terveydenhuollon virkamiehet ja ulkopuoliset palveluntuottajat tuntevat terveydenhuoltoa koskevat säädökset ja määräykset sekä noudattavat yhdenmukaisia toimintatapoja. Säännös vastaisi voimassa olevaa lakia.

Pykälän 2 momentin mukaan terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa vastaa Puolustusvoimien logistiikkalaitos. Perussääntely logistiikkalaitoksesta sisältyy puolustusvoimista annetun lain 27 b §:ään. Puolustusvoimien logistiikkalaitos vastaa puolustusvoimien perusterveydenhuollon, työterveyshuollon, erikoissairaanhoidon ja ympäristöterveydenhuollon sekä lääke- ja lääkemateriaalihuollon järjestelyistä alueellisesti ja valtakunnallisesti. Tehtäviin kuuluu puolustusvoimien terveydenhuollon toiminnan sovittaminen yhteen muiden terveydenhuollon tuottajien toiminnan kanssa. Logistiikkalaitos vastaisi myös poikkeusolojen terveydenhuollon alueellisesta suunnittelusta, järjestämisestä sekä operatiivisesta johtamisesta. Logistiikkalaitokseen kuuluvasta Sotilaslääketieteen keskukselta ja sen alaisista varuskuntien terveysasemista säädetään terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa valtioneuvoston asetuksessa.

Pykälän 3 momentin mukaan aluehallintovirasto valvoisi puolustusvoimien tämän tai muun lain nojalla Suomessa järjestämän tai tuottaman terveydenhuollon lainmukaisuutta ja antaisi valvontaan liittyvää ohjausta. Valvontatoimivalta ei koskisi puolustusvoimien toteuttamaa terveydenhuoltoa tilanteissa, joissa puolustustilalain toimivaltuudet tai valmiuslain toimivaltuudet valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa on otettu käyttöön. Edellä mainituissa poikkeusoloissa on kyse Suomeen kohdistuvasta aseellisesta tai siihen vakavuu-deltaan rinnastettavasta hyökkäyksestä, niiden uhkasta tai hyökkäyksen välittömästä jälkitilasta. Näissä tilanteissa puolustusvoimien toteuttamaa terveydenhuoltoa valvoisi pääesikunta.

Sodan ajan joukkojen terveydenhuoltoa toteutetaan osittain myös muun yhteiskunnan toimesta. Puolustusvoimat toteuttaa terveydenhuollon taistelukentällä ja -olosuhteissa mukaan lukien sairaankuljetuksen sotatoimialueelta. Sairaanhoidopiirit ja osin muut julkiset terveydenhuolto-laitokset tuottavat tiloissaan erikoissairaanhoidon palveluita sodan ajan joukoille. Tämä sairaanhoidopiirien ja muiden vastaavien puolustusvoimien ulkopuolisten palveluntuottajien terveydenhuollon toiminnan valvonta toteutetaan myös poikkeusoloissa siten kuin niiden valvonnasta on muualla säädetty.

Aluehallintovirastotasolla olisi ehdotuksen mukaan pääasiallinen vastuu puolustusvoimien terveydenhuollon palvelujen ohjauksesta ja valvonnasta.

Puolustusvoimien terveydenhuoltovastuulla ovat terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan asevelvollisuuslain ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain nojalla puolustusvoimissa ja rajavartiolaitoksessa palvelevat palvelusaikanaan sekä sotilasvirkaan koulutettavat opiskelijat. Sotilaslääketieteen keskus tuottaa tähän liittyen sopimuksen perusteella terveydenhuoltopalveluja rajavartiolaitoksen palveluksessa oleville.

Puolustusvoimat järjestää terveydenhuoltopalveluja myös eräiden muiden lakien perusteella. Työnantajan on työterveyshuoltolain 4 §:n 1 momentin mukaan järjestettävä kustannuksellaan työterveyshuolto työstä ja työolosuhteista johtuvien terveysvaarojen ja -haittojen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi sekä työntekijöiden turvallisuuden, työkyvyn ja terveyden suojelemiseksi ja edistämiseksi. Työnantaja voi lain 7 §:n 1 momentin mukaan järjestää työterveyshuollon palvelut hankkimalla tarvitsemansa palvelut terveyskeskukselta, järjestämällä nämä palvelut itse tai yhdessä toisten työnantajien kanssa, tai hankkimalla palvelut muulta työterveyshuoltopalvelujen tuottamiseen oikeutetulta toimintayksiköltä tai henkilöltä. Sotilaslääketieteen keskus tuottaa valtaosan puolustusvoimien palkatun henkilöstön työterveyshuoltopalveluista, mutta osa palveluista hankitaan terveyskeskuksilta ja yksityisiltä palvelujen tuottajilta.

Sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain 17 §:ssä säädetään lisäksi, että kriisinhallinta-henkilöstöön kuuluvalla on oikeus terveydenhuoltoon siten kuin terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa säädetään. Ehdotetussa pykälässä tarkoitettu valvonta koskisi puolustusvoimien Suomessa järjestämää tai tuottamaa terveydenhuoltoa. Sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain perusteella järjestettävien tai tuotettavien terveydenhuoltopalveluiden osalta valvonta koskisi ainoastaan lain 6 §:n mukaisessa Suomessa tapahtuvassa koulutuksessa oleville annettavaa terveydenhuoltoa.

Sen varmistamiseksi, että ohjaus ja valvonta maan eri osissa on yhdenmukaista, Valviran tehtäväksi säädettäisiin 4 momentissa ohjata aluehallintoviraston toimintaa valvonnan ja siihen liittyvän ohjauksen toimeenpanossa, yhteensovittamisessa ja yhdenmukaistamisessa. Momentissa säädettäisiin lisäksi niistä asioista, joissa Valvira olisi ensisijainen käsittelijä ja ratkaisija. Tällaisia asioita olisivat sellaiset puolustusvoimien terveydenhuoltoa koskevat asiat, joita voidaan pitää periaatteellisesti tärkeinä tai laajakantoisina. Tällaisia voivat olla esimerkiksi uuden lainsäädännön tulkintatilanteet ja tilanteet, joissa ei muusta syystä ole muodostunut vakiintunutta viranomaiskäytäntöä, sekä sellaisen toiminnan asianmukaisuuden arviointi, josta ei ole olemassa säännöksiä tai valtakunnallisia suosituksia. Periaatteellisesti tärkeitä ja laajakantoisia asioita voivat olla myös esimerkiksi merkittävät terveydenhuollon palvelujen järjestämiseen liittyvät muutokset. Epäselvissä tilanteissa Valvira voi aluehallintovirastoa kuultuaan tulkita, onko yksittäinen asia periaatteellisesti niin tärkeä tai laajakantoinen, että sen käsittely kuuluu Valviralle.

Koska terveydenhuollon ammattihenkilön tai toimintayksikön toiminnasta tehtyyn kanteluun tai muuhun terveydenhuollon valvonta-asiaan saattaa liittyä myös puolustusvoimien terveydenhuoltoon liittyviä kysymyksiä, on perusteltua, että Valvira selvittää ja käsittelee asian myös näiltä osin. Valvira käsittelee lisäksi sellaiset yksittäiset asiat, joissa aluehallintoviraston valvonta-asioita käsitteleviä virkamiehiä on pidettävä esteellisenä. Tällaisia tilanteita saattaa syntyä esimerkiksi silloin kun aluehallintovirastossa terveydenhuollon valvonta-asioita käsittelevä virkamies on aikaisemmin työskennellyt valvonnan kohteena olevassa organisaatiossa kyseisen valvonta-asian kannalta merkittävässä tehtävässä, eikä asian käsittelyä ole mahdollista siirtää aluehallintovirastossa toiselle virkamiehelle. Esteellisyyttä arvioitaessa on otettava huomioon mitä hallintolaissa (434/2003) säädetään esteellisyyserusteista.

Valvonnalla ja siihen liittyvällä ohjauksella turvataan ja edistetään palvelujen laatua ja potilasturvallisuutta. Tavoitteena on ehkäistä jo ennalta potilasturvallisuutta vaarantavien olosuhteiden ja käytäntöjen syntymistä. Ohjauksesta voidaan käyttää myös ennakko- tai etukäteisvalvonnan nimitystä. Siihen sisältyvät muun muassa neuvonta, tiedottaminen, ennakkoon sovitut ohjaukselliset käynnit valvottavissa toimintayksiköissä ja kouluttamistoiminta. Hyvin toimivalla ohjauksella voidaan usein välttää valvontaviranomaisen tarve puuttua jälkikäteisen valvonnan tai velvoitteiden keinoin terveydenhuollon toimintayksikön toimintaan.

Pykälän 5 momenttiin ehdotetaan otettavaksi valtuutussäännös, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin tarvittaessa säätää tarkemmin Valviran ja aluehallintoviraston välisestä työnjaosta.

10 a §. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi säännös ohjaus- ja arviointikäynneistä.

Ohjaus- ja arviointikäynnit liittyvät toiminnan ohjaukseen, arviointiin ja seurantaan. Tarkoituksena on muun muassa perehdyttää toimipaikan johtoa ja henkilöstöä valvontaohjelmiin, lainsäädäntöön sekä muihin terveydenhuollon toteuttamisen kannalta ajankohtaisiin asioihin. Käynteihin liittyy yleensä molemminpuolinen tietojen vaihto. Käyntien yhteydessä valvontaviranomaiset saavat tietoa kohteen toiminnasta, palvelujen toteutustavoista ja paikallisista olosuhteista.

Tässä pykälässä tarkoitettut ohjaus- ja arviointikäynnit eivät liity ilmi tulleen tai epäillyn epäkohdan selvittämiseen, toisin kuin 10 b §:ssä tarkoitettut tarkastuskäynnit. Säännöksellä on tarkoitus selkeyttää valvontaviranomaisten valvottavan luokse eri tarkoituksissa tehtävien käyntien asemaa.

Pykälän 2 momentin mukaan ohjauksellisista käynneistä ja niiden ohjelmasta on aina sovittava ennakkoon Puolustusvoimien logistiikkalaitoksen ja asianomaisen terveydenhuollon yksikön kanssa. Ohjaus- ja arviointikäynnin toteuttaminen edellyttää aina, että käynnin ajankohta sopii kohteena olevalle yksikölle. Käynnin kohteella on myös mahdollisuus ilmoittaa, että se ei pidä valvontaviranomaisten suunnittelemaa ohjauskäyntiä tarpeellisena.

10 b §. Lakiin ehdotetaan otettavaksi uusi pykälä, jossa säädettäisiin puolustusvoimien järjestämän terveydenhuollon ja siihen käytettävien yksiköiden ja muiden toimitilojen tarkastuksesta. Ehdotetut säännökset vastaavat esimerkiksi kansanterveyslakiin ja erikoissairaanhoidolakiin kunnallisen terveydenhuollon osalta sisällytetyjä säännöksiä. Pykälään ei ole kuitenkaan nähty tarpeelliseksi ottaa säännöstä poliisin virka-avusta.

Pykälän 1 momentin mukaan aluehallintovirasto ja Valvira voivat tarkastaa puolustusvoimien järjestämän terveydenhuollon ja siihen käytettävät yksiköt ja toimitilat silloin, kun niiden tietoon on tullut seikkoja, joiden vuoksi tarkastuksen tekeminen on perusteltua. Perusteena voi olla esimerkiksi kantelukirjoitus tai tiedotusvälineissä esillä olleet väitteet tai epäilyt mahdollisista epäkohdista. Koska Valviran mahdollisuudet tehdä itse tarkastuksia ovat rajoitetut, ehdotetaan lainkohdassa säädettäväksi myös, että Valvira voi määrätä aluehallintoviraston tekemään tarkastuksen. Myös tällöin tarkastuksen tekemiseen tulee olla perusteltu syy.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tarkemmin tarkastuksen suorittamisesta. Säännöksen lähtökohtana on, että tarkastajalla tulee olla oikeus päästä kaikkiin tarkastettavan kohteen toimitiloihin ja oikeus saada kaikki tarkastuksen toimittamiseksi välttämättömät tiedot ja asiakirjat. Oikeus saada tietoja ja asiakirjoja tulee olla mahdollista salassapitosäännösten estämättä. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain perusteella muun muassa valtion viranomaisilla ja terveydenhuollon toimintayksiköillä on velvollisuus salassapitosäännösten estämättä an-

taa aluehallintovirastolle ja Valviralle niiden pyytämät tiedot ja selvitykset ammattihenkilöiden valvontaa koskevissa tapauksissa. Ehdotettu säännös on tarpeen, jotta myös organisaatiovalvonnallisiin tarkastuksiin liittyen esimerkiksi potilasasiakirjoja on mahdollista tarkastaa salassapitosäännösten estämättä. Lisäksi kohteessa saattaa olla tarpeen ottaa valokuvia, joiden avulla toiminnan asianmukaisuutta, esimerkiksi terveydenhuollon yksikön hygieniaan tai lääkkeiden käsittelyyn liittyviä seikkoja, voidaan selvittää ja arvioida myös tarkastuksen jälkeen.

Tarkastusoikeuden ulkopuolelle on rajattu pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitetut kotirauhan piiriin kuuluvat tilat. Käytännössä tarkastukset kohdistuvat puolustusvoimien järjestämän ja tuottaman terveydenhuollon toimintayksiköihin ja tiloihin, eivätkä tarkastettavat tilat ole pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettuja.

Tarkastusoikeus olisi rajoitettu myös siten, että tarkastusta suorittavilla ei olisi pääsyä maanpuolustuksen kannalta salassa pidettäviin kohteisiin ja tietoihin.

Maanpuolustuksen kannalta salassa pidettäviä tietoja ovat esimerkiksi henkilöiden, rakennusten, laitosten, rakennelmien sekä tieto- ja viestintäjärjestelmien turvajärjestelyjä, valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuihin poikkeusoloihin varautumista, valtion turvallisuuden ylläpitämistä, sotilastiedustelua, puolustusvoimien varustamista, kokoonpanoa, sijoitusta tai käyttöä koskevat tiedot, muut sotilaallista maanpuolustusta taikka maanpuolustusta palvelevia keksintöjä, rakenteita, laitteita tai järjestelmiä koskevat tiedot sekä maanpuolustuksen kannalta muutoin merkityksellisiä kohteita taikka puolustusvalmiuteen varautumista koskevat tiedot. Salassa pidettävien tietojen saannin osalta rajoitus tarkoittaisi käytännössä esimerkiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 7—10 kohdissa tarkoitettuja tietoja, kuten tietoja sodanajan suunnitelmista koskien lääkintähuollon joukkojen sijoittelua tai ennakoituja potilasvirtoja. Oikeutta ei olisi myöskään sellaiseen puolustusvoimien terveydenhuoltoon koskevaan tietoon, joka on itsessään maanpuolustuksen kannalta salassa pidettävää tietoa tai joka ei ole erotettavissa maanpuolustuksen kannalta salassa pidettävästä tiedosta.

Maanpuolustuksen kannalta salassa pidettäviä kohteita ovat puolustusvoimien turvallisuusluokitellut kohteet, jotka vaativat erityisluvan. Tällaisia tiloja ovat esimerkiksi useat maanalaiset suoja-tilat ja merivoimien alukset. Tällä hetkellä Puolustusvoimien terveydenhuollon vakituksia toimipisteitä ei ole salassa pidettävissä kohteissa.

Joissakin tapauksissa saattaa myös olla tarpeen, että tarkastusta suorittavilla aluehallintoviraston ja Valviran virkamiehillä on mukanaan ulkopuolinen asiantuntija tai asiantuntijoita. Tämä liittyy käytännössä tilanteisiin, joissa tarkastusta suorittavilla valvontaviranomaisen virkamiehillä ei ole itsellään asiassa tarvittavaa erityisasiantuntemusta, kuten esimerkiksi hammaslääketieteen tai hoitotyön erityisasiantuntemusta. Esimerkiksi silloin, kun aluehallintovirasto tekee suun terveydenhuoltoon kohdistuvaa tarkastusta, mukana voi olla tarpeen olla hammaslääkäri. Asiantuntija toimii Valviran tai aluehallintoviraston toimeksiannosta, ja häneen sovelletaan samoja säännöksiä kuin virkavastuulla toimivaan tarkastajaan. Asiantuntijaa koskevat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 23 §:n 2 momentin perusteella vastaavat salassapito- ja vaitiolovelvollisuussäännökset kuin virkamiehiäkin. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi selventävä säännös asiantuntijoiden käyttömahdollisuudesta. Asiantuntijaan sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä ja vahingonkorvauslain (412/1974) vahingonkorvausvastuuta koskevia säännöksiä.

Pykälän ehdotetussa 4 momentissa olisi viittaus hallintolain 39 §:ään, jossa on yleiset säännökset tarkastuksen tekemisestä. Sen mukaan tarkastuksesta olisi muun muassa pidettävä pöytäkirjaa ja siinä säädetään myös asianosaisen oikeudesta olla läsnä tarkastusta suoritettaessa.

10 c §. Uudessa 10 c §:ssä säädettäisiin toimenpiteistä, joihin aluehallintovirasto ja Valvira voisivat ryhtyä silloin, kun puolustusvoimien terveydenhuollon järjestämisessä tai toteuttamisessa havaitaan potilasturvallisuutta vaarantavia puutteita tai toiminta on muutoin lain vastaista. Silloin, jos puolustusvoimien terveydenhuollon palvelujen järjestämisessä tai toteuttamisessa havaitaan potilasturvallisuutta vaarantavia puutteita tai muita epäkohtia taikka toiminta on muutoin puolustusvoimien terveydenhuollon järjestämistä ja toteuttamista koskevan lain-säädännön vastaista, aluehallintovirasto tai Valvira voisi pykälän 1 momentin perusteella antaa määräyksen puutteiden korjaamisesta tai epäkohtien poistamisesta. Korjaamiselle tulisi samalla antaa kohtuullinen määräaika. Määräys voisi koskea toiminnassa ja toimintaperiaatteissa havaittujen virheiden tai puutteiden korjaamista ja esimerkiksi menettelytapojen uudistamista samoin kuin myös toimitiloissa olevien puutteiden korjaamista. Jos havaitun puutteen tai epäkohdan arvioidaan voivan vaarantaa potilasturvallisuuden, toiminta voitaisiin määrätä keskeytettäväksi välittömästi. Samoin terveydenhuollon yksikön, sen osan tai laitteen käyttö voitaisiin kieltää välittömästi potilasturvallisuuden varmistamiseksi.

Koska terveydenhuollon järjestäminen puolustusvoimien terveydenhuoltovastuulla oleville henkilöille on puolustusvoimien lakisääteinen tehtävä, ei aluehallintoviraston tai Valviran määräys puutteellisuuden tai epäkohtien korjaamisesta tai toiminnan keskeyttäminen poistaisi puolustusvoimien vastuuta edellä mainittujen terveydenhuollon palvelujen asianmukaisesta järjestämisestä. Aluehallintovirasto ja Valvira voisivat pykälän 2 momentin mukaan tehostaa asetettuja kieltoja tai määräyksiä uhkasakolla. Sakon uhan ohella käytettävissä olisi toiminnan keskeyttäminen tai käyttökielto.

Jos Valvira tai aluehallintovirasto tekee pykälässä tarkoitetun päätöksen toiminnan keskeyttämisestä tai käyttökiellosta potilasturvallisuuden perusteella, tällaista päätöstä on ehdotetun 3 momentin mukaan noudatettava mahdollisesta muutoksenhausta huolimatta. Näin siksi, että muussa tapauksessa olisi mahdollista, että muutoksenhakuasian käsittelyn aikana potilasturvallisuus edelleen vaarantuisi. Muutoksenhakuviranomaisen voisi kuitenkin päättää valvontaviranomaisen antaman päätöksen toimeenpanon keskeyttämisestä.

Läkelain (395/1987) mukaan Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus vastaa yksin sen mukaisesta valvonnasta. Säteilylaissa (592/1991) tarkoitetun toiminnan valvonnasta vastaa Säteilyturvakeskus.

Pykälän 4 momentissa todettaisiin selvyyden vuoksi, että pykälässä tarkoitettu aluehallintoviraston ja Valviran mahdollisuus määräyksen antamiseen taikka uhkasakon tai velvoitteen asettamiseen ei koske edellä mainittujen lakien mukaisesti Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskukseen tai Säteilyturvakeskuksen yksinomaiselle valvontavastuulle kuuluvia tehtäviä. Valviran tai aluehallintoviraston suorittaman valvonnan yhteydessä saattaa kuitenkin tulla esille lääkehuoltoon tai säteilyn käyttöön liittyviä ongelmia tai epäkohtia. Näiden asianmukaiseksi selvittämiseksi säännöksessä edellytettäisiin, että niistä ilmoitetaan Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuselle ja Säteilyturvakeskukselle.

10 d §. Pykälässä säädettäisiin edellä 10 c §:ssä tarkoitettuja toimenpiteitä lievemmistä valvontaviranomaisen toimenpiteistä, eli aluehallintoviraston ja Valviran mahdollisuudesta antaa valvottavalle niin kutsuttua hallinnollista ohjausta tai kehotus silloin, kun puolustusvoimien terveydenhuollon järjestämisessä tai toteuttamisessa on havaittu puute, virheellisyys, laiminlyönti tai muu epäkohta, mutta sen ei katsota antavan aihetta 10 c §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin. Hallinnollisen ohjauksen keinoja olisivat käsityksen ilmaiseminen lain mukaisesta menettelystä, huomion kiinnittäminen hyvän hallinnon vaatimuksiin ja huomautuksen antaminen.

Käsityksen ilmaiseminen ja huomion kiinnittäminen ovat luonteeltaan huomautuksen antamista lievempiä keinoja. Huomautuksen antaminen olisi mahdollista vain jos lievempiä ohjauskeinoja ei asian kokonaisarvosteluun vaikuttavien seikkojen vuoksi voitaisi pitää riittävinä.

Käsityksen ilmaisemisen ja huomion kiinnittämisen tarkoituksena on ohjata valvottavaa toimimaan lain edellyttämällä tavalla ja ottamaan tulevassa toiminnassaan huomioon hyvän hallinnon vaatimukset. Myös huomautus annettaisiin vastaisen varalle ja sen tarkoituksena on huomion kiinnittämistä moittivammin ohjata lainvastaisesti toiminutta siten, etteivät todetut virheellisyudet toistuisi. Säännökset vastaisivat huomion kiinnittämisen ja huomautuksen osalta esimerkiksi kansanterveyslaissa ja erikoissairaanhoidolaissa olevia säännöksiä. Pykälään on katsottu tarpeelliseksi ottaa säännös myös käsityksen ilmaisemisesta samoin kuin siitä säädetään hallintolaissa. Pykälässä säädettäisiin myös mahdollisuudesta kehottaa valvottavaa korjaamaan todettu puute tai epäkohta. Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä ei ole ollut aikaisemmin säännöksiä kehotuksen antamisesta, vaan sen käyttö on perustunut vakiintuneeseen käytäntöön. Kehotus on suositusluonteinen ei-velvoittava toimenpide. Koska pykälän 1 momentissa tarkoitettut toimenpiteet olisivat lähinnä viranomaisen tai virkamiehen toimintaa ohjaavia kannanottoja, pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi selventävä säännös, jonka mukaan 1 momentin mukaiseen aluehallintoviraston tai Valviran antamaan huomautukseen tai huomion kiinnittämiseen, käsityksen ilmaisemiseen tai kehotukseen ei saisi hakea muutosta valittamalla. Säännöksestä ilmenevä periaate vastaa korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytäntöä ja olisi sama kuin muun muassa eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin antamien huomautusten ja huomion kiinnittämisten kohdalla.

10 e §. Lakiin ehdotetaan otettaviksi valvonta-asioiden käsittelyyn liittyvää valvontaviranomaisten harkintavaltaa ja valvonta-asioiden vanhentumista koskevat säännökset.

Pykälän 1 momentin mukaan valvontaviranomaiset ryhtyisivät tietoonsa tulleen valvontasian perusteella niihin toimenpiteisiin, joihin ne potilasturvallisuuden ja lain noudattamisen kannalta katsovat olevan aiheita. Esimerkiksi valvontaviranomaisille tehtyjen ilmoitusten perusteella vireille tulleet asiat poikkeavat käytännössä merkittävästi toisistaan vakavuudeltaan ja muulta merkitykseltään. Tarkoitus on, että aluehallintovirasto ja Valvira harkitsevat tapauskohtaisesti, millaisia toimenpiteitä kukin valvonta-asia edellyttää.

Valvonta-asian käsittelymenettely jakautuisi ehdotetun säännöksen mukaan menettelyllisesti kahteen osaan. Aluehallintoviraston tai Valviran olisi ensin perehdyttävä sen tietoon tulleen asiaan ja tehtävä siitä alustava kokonaisarvio potilasturvallisuuden varmistamisen ja lain noudattamisen valvonnan näkökulmasta. Tämän jälkeen valvovan viranomaisen olisi ryhdyttävä tekemänsä alustavan arvion perusteella niihin toimenpiteisiin, joihin se katsoo edellä mainittujen seikkojen varmistamiseksi olevan aiheita. Valittavien toimenpiteiden ja niiden laajuuden osalta valvovan viranomaisen harkintavallan olisi tarkoitus olla laaja. Valvontaviranomainen voisi esimerkiksi hankkia asiassa tarvittaessa selvitystä puhelimitse ja laatia sen perusteella muistion, tai hankkia asiaan liittyviä asiakirjoja taikka hankkia selvitystä valvottavalta ja muilta tahoilta kirjallisilla selvitys- tai lausuntopyyntöillä. Jos asiasta tehtävän alustavan kokonaisarvion perusteella ei olisi syytä epäillä potilasturvallisuuden vaarantumista tai sellaista lainvastaista menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä, joka edellyttää valvontaviranomaisen puuttumista asiaan, ei asia lähtökohtaisesti antaisi aiheita enempiin toimenpiteisiin. Säännös vastaisi hallintolain hallintokantelun käsittelysäännöksiä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että aluehallintovirasto ja Valvira eivät tutki kahta vuotta vanhempaan tapahtumaan perustuvaa valvonta-asiaa, ellei siihen ole erityistä syytä. Valvonnan tosiasiallinen vaikuttavuus ja tehokkuus vähenevät merkittävästi tutkittavien asioiden vanhentuessa. Vanhojen asioiden selvittäminen on usein epätarkoituksellista.

senmukaista. Ajan kuluminen vaikuttaa myös mahdollisuuksiin selvittää asia luotettavasti. Se vaikuttaa vastaavasti heikentävästi valvonnan kohteen oikeusturvaan. Ehdotettu kahden vuoden vanhentumisaika ei olisi ehdoton, vaan määräajasta voitaisiin poiketa, jos siihen on erityisiä syitä. Säännös vastaisi hallintolain hallintokantelun vanhentumisaikaa samoin kuin eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin käsittelemien kanteluasioiden vanhentumisaikaa koskevia säännöksiä. Hallintolain 53 b §:n mukainen kahden vuoden vanhentumisaika koskee ainoastaan kanteluja, mutta tämän pykälän mukainen vanhentumisaika koskisi laajemmin kaikkia valvonta-asioita.

Pykälän 3 momenttiin otettaisiin luonteeltaan informatiivinen säännös, jossa viitattaisiin muistutus- ja kantelumenettelyä koskeviin hallintolain ja potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain säännöksiin.

10 f §. Lakiin ehdotetaan otettavaksi uusi aluehallintoviraston ja Valviran tiedonsaantioikeutta koskeva pykälä. Ehdotetun säännöksen mukaan puolustusvoimat olisi velvollinen antamaan pyynnöstä aluehallintovirastolle ja Valviralle niiden ohjaus- ja valvontatehtävien toteuttamiseksi välttämättömät, puolustusvoimien terveydenhuollon järjestämisestä ja toteuttamisesta koskevat tiedot ja selvitykset sen estämättä, mitä salassapitovelvollisuudesta säädetään. Niin kutsuttujen organisaatiovalvonnallisten valvonta-asioiden selvittämiseksi tarvittavat tiedot ovat usein luonteeltaan julkisia. Näiden asioiden selvittämisessä saatetaan kuitenkin tarvita myös esimerkiksi potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja tai muita lainsäädännön perusteella salassa pidettäviä tietoja, minkä vuoksi nimenomainen säännös on perusteltu.

Tiedonsaantioikeutta ehdotetaan rajattavaksi siten, että se ei koskisi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 7-10 kohdissa tarkoitettuja tietoja. Näitä maanpuolustuksen kannalta salassa pidettäviä tietoja on kuvattu tarkemmin 10 b §:n perusteluissa.

1.2 Laki Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirastosta

2 §. Valviran tehtävät määrittelevän pykälän 1 momentin 1 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että lainkohdassa todettaisiin viraston huolehtivan myös terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa sille säädetystä ohjauksesta ja valvonnasta.

Pykälää on muutettu lailla 818/2015 siten, että muutos tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2016. Sen vuoksi pykälää on tarpeen muuttaa väliaikaisesti siten, että muutos on voimassa vuoden 2016 alusta 29 päivään helmikuuta 2016.

1.3 Laki potilaan asemasta ja oikeuksista

2 §. Pykälän 4 kohdassa määritellään terveydenhuollon toimintayksiköt. Lainkohdassa tarkoitettut terveydenhuollon toimintayksiköt ovat muun ohella potilasrekisterinpitäjiä. Puolustusvoimien osalta terveydenhuollon toimintayksiköllä tarkoitetaan voimassa olevan lainkohdan mukaan terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa tarkoitettuja sairaanhoitolaitoksia. Säännös ei vastaa nykyistä organisaatorakennetta. Puolustusvoimien terveydenhuollon potilasrekisterinpitäjänä on toiminut vuodesta 2006 lähtien Sotilaslääketieteen keskus.

Terveydenhuollon järjestelyistä puolustusvoimissa vastaa Puolustusvoimien logistiikkalaitos. Logistiikkalaitokseen kuuluvasta Sotilaslääketieteen keskukselta ja sen alaisista varuskuntien terveysasemista säädetään terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa ase-

tuksessa. Säännöksessä määritellään terveydenhuollon toimintayksiköksi terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa tarkoitettu terveydenhuollon järjestämisvastuussa oleva yksikkö siltä osin kuin se tuottaa terveyden- ja sairaanhoidon palveluita. Käytännössä tämä tarkoittaa Puolustusvoimien logistiikkalaitoksen osana toimivaa Sotilaslääketieteen keskusta.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetun lain 6 §:ään ehdotetaan sisällytettäväksi asetuksenantovaltuus, jonka mukaan Valviran ja aluehallintovirastojen tarkemmasta työnjaosta ohjauksessa ja valvonnassa säädetään tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella. Vastaava säännös sisältyy kansanterveyslain 2 §:ään ja erikoissairaanhoitolain 5 §:än. Tällaista asetusta ei ole kuitenkaan annettu.

Aluehallintovirastosta annetun lain 6 §:ssä olevan valtuutussäännöksen nojalla valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin esityksen ensimmäisessä lakiehdotuksessa aluehallintovirastolle ehdotetun valvonta- ja ohjaustoimivallan keskittämisestä yhdelle aluehallintovirastolle.

3 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulevaksi voimaan vuoden 2016 alusta. Lain täytäntöönpanoon liittyviin toimiin voitaisiin ryhtyä jo aikaisemmin. Käytännössä tämä tarkoittaisi aluehallintovirastossa ja Valvirassa tehtäviä henkilöstö- ja työjärjestelyjä, jotta valvonta voisi käynnistyä vuoden 2016 alusta.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 § on muutettu lailla 818/2015 siten, että muutos tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2016. Sen vuoksi pykälään on tarpeen tehdä väliaikainen muutos, joka olisi voimassa vuoden 2016 alusta 29 päivään helmikuuta 2016 asti.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Esityksessä ehdotetaan, että puolustusvoimien järjestämän terveydenhuollon valvontaviranomaisena toimisivat myös Valvira ja aluehallintovirasto, kun valvonnasta vastaa nyt yksin puolustusvoimien pääesikunta. Lainsäädäntöön otettaisiin myös aikaisempaa tarkemmat säännökset eräistä valvonnan käytännön toteuttamiseen liittyvistä asioista, kuten toiminnan tarkastuksista sekä valvontaviranomaiselle annettavasta mahdollisuudesta määrätä, että havaitut puutteet korjataan tai että toiminta keskeytetään sekä mahdollisuudesta asettaa tällaisen määräyksen tehosteeksi uhkasakko. Lisäksi esitykseen sisältyisivät nimenomaiset säännökset hallinnollisen ohjauksen ja kehotuksen antamisesta sekä valvontaviranomaisten tiedonsaantioikeuksista.

Esitykseen sisältyviä lakiehdotuksia on arvioitava perustuslain 2 §:ssä säädetyin oikeusvaltioperiaatteen, 10 §:ssä säädetyin yksityiselämän suojan, 19 §:ssä säädettyjen riittävien terveyspalvelujen turvaamisen, 21 §:ssä säädetyin oikeusturvan sekä 80 §:ssä säädetyin asetuksen antamisen ja lainsäädäntövallan siirtämisen kannalta.

Edellä kuvatut mahdolliset valvontatoimenpiteet, esimerkiksi mahdollisuus määrätä havaitut puutteet korjattaviksi tai, potilasturvallisuuden sitä edellyttäessä, toiminta keskeytettäväksi, eivät rajoittaisi puolustusvoimien mahdollisuutta järjestää ja toteuttaa toimintaansa voimassa olevan lainsäädännön rajoissa.

Organisaatiovalvonnan käytännön toteuttamiseen liittyvät säännökset olisivat uusia terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa. Vastaavansisältöiset säännökset valvontaviranomaisten käytettävissä olevista seuraamuksista sisältyvät muun muassa kansanterveyslakiin. Säädettyjen seuraamusten tarkoituksena olisi varmistaa toiminnan laatu ja sitä kautta palveluja käyttävien henkilöiden oikeudet ja turvallisuus.

4.1 Oikeusvaltioperiaate

Perustuslain 2 §:n mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Valvonta on lähtökohtaisesti luonteeltaan laillisuusvalvontaa. Valvontaviranomainen voi puuttua ainoastaan sellaiseen toimintaan, joka ei täytä laissa säädettyjä tai, lain asettamissa rajoissa, lain nojalla annetuissa asetuksissa tai viranomaismääräyksissä asetettuja vaatimuksia. Tähän esitykseen on pyritty mahdollisimman kattavasti sisällyttämään kaikki puolustusvoimien terveydenhuollon organisaatiovalvontaa koskevan uudistuksen viranomaisten tehtäviä ja toimivaltaa koskevien lakien muutosehdotukset.

4.2 Yksityiselämän suoja

Perustuslain 10 § sisältää säännökset yksityiselämän ja kotirauhan suojasta. Ensimmäiseen lakiehdotukseen sisältyy säännöksiä, jotka koskevat oikeutta saada salassapitosäännösten estämättä kaikki tarkastajan pyytämät asiakirjat, jotka ovat välttämättömiä tarkastuksen toimittamiseksi. Lisäksi tarkastajalle on salassapitosäännösten estämättä annettava maksutta hänen pyytämänsä jäljennökset tarkastuksen toimittamiseksi tarpeellisista asiakirjoista. Säännös mahdollistaisi esimerkiksi sen, että tarkastusta suorittava tutustuu potilasasiakirjoihin tai että tälle annetaan niistä jäljennöksiä.

Ehdotuksia tulee arvioida perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan näkökulmasta. Kyseisessä säännöksessä turvataan jokaisen yksityiselämä ja edellytetään, että henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Perustuslakivaliokunta on arvioidessaan viranomaisten oikeutta saada salassa pidettäviä tietoja muilta viranomaisilta tarkastellut sitä, millä ehdoilla tietoja pyytävän viranomaisen tiedonsaanti-intressi voi syrjäyttää salassapitointressit. Valiokunta on kiinnittänyt arvioissaan huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen (PeVL 7/2000 vp, s. 4; PeVL 7a/2000 vp, s. 2—3; PeVL 23/2006 vp, s. 3; PeVL 65/2014 vp, s.3). Väljässä ja ulottuvuudeltaan laajassa sääntely-yhteydessä perustuslakivaliokunta on pitänyt erityisen tärkeänä, että tietojensaantioikeus rajoitetaan koskemaan ainoastaan välttämättömiä tietoja. Jos luovutettavien tietojen sisältö on rajattu täsmällisesti, on tietojen luovuttaminen voinut koskea jonkin tarkoituksen vuoksi tarpeellisia tietoja (PeVL 14/2002 vp, s. 2).

Perustuslain sääntely antaa mahdollisuuden rajoittaa tavallisella lailla jonkin verran yksityiselämän suojaa ja toteuttaa rajoituksia henkilötietojen suojaan, jos laissa otetaan asianmukai-

sesti huomioon ne vaatimukset, joita perusoikeuksien rajoittamiseen yleisesti liittyy. Valviran ja aluehallintoviraston ehdotetut tiedonsaantioikeudet koskisivat niiden ohjaus- ja valvontatehtävien kannalta välttämättömiä tietoja.

Kotirauhan piiriin on katsottu kuuluvan pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat. Esityksessä ehdotetut toimitilojen tarkastukset kohdistuvat puolustusvoimien järjestämän ja tuottaman terveydenhuollon toimintayksiköihin ja tiloihin, eivätkä tarkastettavat tilat ole pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettuja. Selvyiden vuoksi tarkastusoikeutta koskevassa säännöksessä on kuitenkin rajattu tarkastusoikeuden ulkopuolelle pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettujen kotirauhan piiriin kuuluvat tilat.

4.3 Oikeusturva

Perustuslain 21 §:n 1 momentin nojalla jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet, kuten käsittelyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta, turvataan pykälän 2 momentin mukaan lailla.

Ensimmäisen lakiehdotuksen 10 c §:n mukaan Valvira tai aluehallintovirasto voi, jos potilasturvallisuus sitä edellyttää, määrätä toiminnan välittömästi keskeytettäväksi tai kieltää toimintayksikön, sen osan tai laitteen käytön. Valviran tai aluehallintoviraston mainittua päätöstä olisi noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei muutoksenhakuviranomainen toisin määrää.

Perustuslain 21 §:n säännökset eivät estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia niissä turvattuihin oikeuksiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta kulloinkin kyseessä olevan oikeusturvatakeen asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäistapauksessa vaaranna yksilön oikeusturvaa (ks. HE 309/1993 vp, s. 74 sekä esimerkiksi PeVL 35/2002 vp, s. 2 ja PeVL 31/2005 vp, s. 2).

4.4 Riittävät sosiaali- ja terveystalvet

Julkisen vallan on perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet. Säännöksessä ei määritellä sosiaali- ja terveystalvetujen järjestämistapaa, vaan veloitetaan julkinen valta turvaamaan palvelujen saatavuus. Siten se ei esimerkiksi edellytä, että julkisyhteisöt itse huolehtisivat kaikkien sosiaali- ja terveystalvetujen tuottamisesta. Toisaalta säännöksestä kuitenkin seuraa, että lainsäädännöllä on huolehdittava riittävien palvelujen turvaamisesta (HE 309/1993 vp, s. 71, PeVL 36/2012 vp, s. 2, PeVL 41/2010 vp, s. 2, PeVL 13/2005 vp, s. 2, PeVL 20/2004 vp, s. 2, PeVL 37/2000 vp, s. 2). Perustuslaki ei sido sosiaali- ja terveystalvetujen järjestämistä johonkin voimassa olevaan lainsäädäntöön tai instituutioon, vaan edellyttää riittävien palvelujen turvaamista jokaiselle, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään. Tavallisella lainsäädännöllä annetaan siten säännökset erilaisista etuuksista ja niiden saamisen edellytyksistä sekä menettelystä (HE 309/1993 vp, s. 71, PeVL 48/2006 vp, s. 2, PeVL 11/1995 vp). Palvelujen riittävyttä arvioitaessa voidaan lähtökohtana pitää sellaista palvelujen tasoa, joka luo jokaiselle ihmiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä (HE 309/1993 vp, s. 71, PeVL 36/2012 vp, s. 2, PeVL 41/2010 vp, s. 2, PeVL 39/2010 vp, s. 5, PeVL 10/2009 vp, s. 3, PeVL 30/2008 vp, s. 2, PeVL 20/2004 vp, s. 2). Ehdotetut säännökset puolustusvoimien terveydenhuollon organisaatiovalvonnan järjestämisestä osaltaan turvaavat puolustus-

voimien terveydenhuollon järjestämisvastuulla olevien henkilöiden oikeutta riittäviin terveyspalveluihin.

4.5 Asetuksenantovaltuudet

Perustuslain 80 §:n mukaan tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriö voivat antaa asetuksia perustuslaissa tai muussa laissa säädetyn valtuuden nojalla. Lailla on kuitenkin säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan.

Ensimmäisen lakiehdotuksen 6 §:ään sisältyy asetuksenantovaltuus, jonka mukaan Valviran ja aluehallintoviraston tarkemmasta työnjaosta ohjauksessa ja valvonnassa säädetään tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella. Asetuksenantovaltuus on laadittu teknisluonteiseksi ja tarkkara-jaiseksi. Ehdotetun valtuutussäännöksen voidaan tämän vuoksi katsoa täyttävän perustuslain vaatimukset.

Hallituksen käsityksen mukaan lakiehdotukset voidaan säätää tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetun lain (322/1987) 6 §, sellaisena kuin se on laissa 513/2013, ja lisätään lakiin uusi 10 a—10 f § seuraavasti:

6 §

Puolustusvoimien terveydenhuollon yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat pääesikunnalle.

Terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa vastaa Puolustusvoimien logistiikkalaitos.

Aluehallintovirasto valvoo puolustusvoimien tämän tai muun lain nojalla Suomessa järjestämän tai tuottaman terveydenhuollon lainmukaisuutta ja antaa siihen liittyvää ohjausta. Puolustusvoimien järjestämää tai tuottamaa terveydenhuoltoa Suomen alueen ulkopuolella valvoo kuitenkin pääesikunta. Pääesikunta valvoo lisäksi puolustusvoimien itse toteuttamaa terveydenhuoltoa puolustustilalaissa (1083/1991) tarkoitetun puolustustilan aikana ja sovellettaessa valmiuslain (1552/2011) II osan säännöksiä lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto ohjaa aluehallintoviraston toimintaa valvonnan ja siihen liittyvän ohjauksen toimeenpanossa, yhteensovittamisessa ja yhdenmukaistamisessa. Lisäksi Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto valvoo 3 momentissa tarkoitettua puolustusvoimien terveydenhuollon lainmukaisuutta ja antaa siihen liittyvää ohjausta erityisesti silloin, kun kysymyksessä ovat:

- 1) periaatteellisesti tärkeät tai laajakantoiset asiat;
- 2) asiat, jotka liittyvät olennaisesti Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirastossa käsiteltävään muuhun terveydenhuoltoon tai terveydenhuollon ammattihenkilöä koskevaan valvontaan;
- 3) asiat, joita aluehallintoviraston valvonta-asioita käsittelevät virkamiehet ovat esteellisiä käsittelemään.

Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontaviraston ja aluehallintoviraston tarkemmasta työnjaosta ohjauksessa ja valvonnassa säädetään tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella.

10 a §

Aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto voivat tehdä 6 §:ssä tarkoitetun ohjauksen toteuttamiseksi ohjaus- ja arviointikäyntejä puolustusvoimien terveydenhuollon palveluja järjestäviin ja tuottaviin yksiköihin.

Ohjaus- ja arviointikäynneistä ja niiden ohjelmasta on sovittava ennakkoon Puolustusvoimien logistiikkalaitoksen ja asianomaisen yksikön kanssa.

10 b §

Aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto voivat tarkastaa tässä laissa tarkoitettujen terveydenhuollon toiminnan ja palvelut sekä niiden järjestämisessä käytettävät yksiköt ja toimitilat silloin, kun tarkastuksen tekemiseen on perusteltu syy. Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto voi määrätä aluehallintoviraston tekemään puolestaan edellä mainitun tarkastuksen. Tarkastusmääräykseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Tarkastaja on päästettävä kaikkiin toimipaikan tiloihin. Tarkastuksessa on salassapitosääntöjen estämättä esitettävä kaikki tarkastajan pyytämät asiakirjat, jotka ovat välttämättömiä tarkastuksen toimittamiseksi, ja annettava niistä maksutta tarkastajan pyytämät jäljennökset. Tarkastajalla on myös oikeus tarkastuksen aikana ottaa valokuvia, jotka ovat välttämättömiä tarkastuksen toteuttamiseksi. Tarkastusoikeutta ei ole pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviin tiloihin eikä maanpuolustuksen kannalta salassa pidettäviin kohteisiin ja tietoihin.

Tarkastajan apuna voi olla tarkastuksen toteuttamiseksi tarpeellisia asiantuntijoita. Asiantuntijaan sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

Tarkastukseen sovelletaan muutoin, mitä hallintolain (434/2003) 39 §:ssä säädetään tarkastuksesta.

10 c §

Jos puolustusvoimien terveydenhuollon palvelujen järjestämisessä tai toteuttamisessa havaitaan potilasturvallisuutta vaarantavia puutteita tai muita epäkohtia taikka toiminta on muutoin puolustusvoimien terveydenhuollon järjestämistä ja toteuttamista koskevan lainsäädännön vastaista, aluehallintovirasto tai Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto voi antaa puolustusvoimille määräyksen puutteiden korjaamisesta tai epäkohtien poistamisesta. Määräystä annettaessa on asetettava määräaika, jonka kuluessa tarpeelliset toimenpiteet on suoritettava. Jos potilasturvallisuus sitä edellyttää, toiminta voidaan määrätä välittömästi keskeytettäväksi taikka terveydenhuollon yksikön, sen osan tai laitteen käyttö kieltää välittömästi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua määräystä voidaan tehostaa uhkasakolla tai uhalla, että toiminta keskeytetään, taikka että terveydenhuollon yksikön, sen osan tai laitteen käyttö kielletään.

Aluehallintoviraston ja Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontaviraston päätöstä toiminnan keskeyttämisestä taikka terveydenhuollon yksikön, sen osan tai laitteen käytön kieltämisestä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei muutoksenhakuviranomainen toisin määrää.

Mitä tässä pykälässä säädetään, ei koske lääkelaisissa (395/1987) tarkoitettua toimintaa, jonka valvonnasta vastaa Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus, eikä säteilylaissa (592/1991) tarkoitettua toimintaa, jonka valvonnasta vastaa Säteilyturvakeskus. Jos aluehallintovirasto tai Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto on valvonnassaan havainnut lääkehuollossa puutteita tai muita epäkohtia, niistä on ilmoitettava Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuselle. Säteilyn käytössä havaituista puutteista on ilmoitettava Säteilyturvakeskukselle.

10 d §

Jos puolustusvoimien terveydenhuollon järjestämisessä tai toteuttamisessa havaittu puute, virheellisyys, laiminlyönti tai muu epäkohta ei anna aihetta 10 c §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin, aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto voivat saattaa puolustusvoimien tai virheellisestä toiminnasta vastuussa olevan henkilön tietoon käsityksensä lain mukaisesta menettelystä ja kiinnittää valvottavan huomiota toiminnan asianmukaiseen järjestämiseen ja hyvän hallinnon vaatimuksiin. Aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto voivat myös kehottaa valvottavaa korjaamaan puutteen tai muun epäkohdan. Jos edellä tarkoitettuja toimenpiteitä ei voida asian kokonaisarviointiin vaikuttavat seikat huomioon ottaen pitää riittävinä, aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto voivat antaa valvottavalle huomautuksen vastaisen varalle.

HE 48/2015 vp

Tässä pykälässä tarkoitettuun aluehallintoviraston tai Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston antamaan hallinnolliseen ohjaukseen tai kehotukseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

10 e §

Sosiaali- ja terveydenhuollon lupa- ja valvontavirasto ja aluehallintovirasto ryhtyvät tietoonsa tulleen valvonta-asian perusteella niihin toimenpiteisiin, joihin ne potilasturvallisuuden varmistamisen tai lain noudattamisen kannalta katsovat olevan aiheita.

Kahta vuotta vanhempaan tapahtumaan perustuvaa valvonta-asiaa ei tutkita, ellei siihen ole erityistä syytä.

Muistutus- ja kantelumenettelyyn perustuvasta asian ottamisesta käsiteltäväksi säädetään erikseen hallintolaissa ja potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992).

10 f §

Puolustusvoimat on velvollinen antamaan pyynnöstä Sosiaali- ja terveysalan valvontavirastolle ja aluehallintovirastolle niiden ohjaus- ja valvontatehtävien toteuttamiseksi välttämättömät, puolustusvoimien terveydenhuollon järjestämistä ja toteuttamista koskevat tiedot ja selvitykset sen estämättä, mitä salassapitovelvollisuudesta säädetään.

Tiedonantovelvollisuus ei koske viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 7—10 kohdissa tarkoitettuja salassa pidettäviä tietoja.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

2.

Laki

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain (669/2008) 2 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisena kuin se on laissa 818/2015, seuraavasti:

2 §

Tehtävät

Viraston tehtävänä on huolehtia:

1) terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (817/2015), kansanterveyslaissa (66/1972), työterveyshuoltolaislaissa (1383/2001), erikoissairaanhoidolaissa (1062/1989), terveydenhuoltolaislaissa (1326/2010), mielenterveyslaissa (1116/1990), yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990), tartuntatautilaissa (583/1986), terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa (322/1987), sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007), sähköisestä lääkemääräyksestä annetussa laissa (61/2007), sosiaalihuoltolaislaissa (1301/2014), yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011), kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977), terveydensuojelulaissa (763/1994), alkoholilaissa (1143/1994), tupakkalaissa (693/1976), geenitekniikkalaissa (377/1995) ja terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetussa laissa (629/2010) sille säädetystä lupahallinnosta, ohjauksesta ja valvonnasta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

3.

Laki

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain (669/2008) 2 §:n 1 momentin 1 kohta väliaikaisesti, sellaisena kuin se on laissa 927/2011, seuraavasti:

2 §

Tehtävät

Viraston tehtävänä on huolehtia:

1) terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), kansanterveyslaissa (66/1972), työterveyshuoltolaissa (1383/2001), erikoissairaanhoidolaissa (1062/1989), terveydenhuoltolaissa (1326/2010), mielenterveyslaissa (1116/1990), yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990), tartuntatautilaissa (583/1986), terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa (322/1987), sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007), sähköisestä lääkemääräyksestä annetussa laissa (61/2007), sosiaalihuoltolaissa (1301/2014), yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011), kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977), terveyden-suojelulaissa (763/1994), alkoholilaissa (1143/1994), tupakkalaissa (693/1976), geenitekniikkalaissa (377/1995) ja terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetussa laissa (629/2010) sille säädetyistä lupahallinnosta, ohjauksesta ja valvonnasta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____ ja on voimassa 29 päivään helmikuuta 2016.

4.

Laki

potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 2 §:n 4 kohta, sellaisena kuin se on laissa 741/2011, seuraavasti:

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

4) *terveydenhuollon toimintayksiköllä* kansanterveyslaissa (66/1972) tarkoitettua terveyskeskusta ja muita kunnan toimintayksiköitä, jotka hoitavat kansanterveyslain mukaisia tehtäviä, erikoissairaanhoidolaissa (1062/1989) tarkoitettua sairaalaa ja siitä erillään olevaa sairaanhoidon toimintayksikköä sekä sairaanhoitopiirin kuntayhtymän päättämää muuta hoitovastuussa olevaa kokonaisuutta, yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990) tarkoitettua terveydenhuollon palveluja tuottavaa yksikköä, työterveyslaitosta siltä osin kuin se tuottaa työterveyslaitoksen toiminnasta ja rahoituksesta annetussa laissa (159/1978) tarkoitettuja terveyden- ja sairaanhoidon palveluita, valtion mielisairaaloista annetussa laissa (1292/1987) tarkoitettuja valtion mielisairaaloita, terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa (322/1987) tarkoitettua terveydenhuollon järjestämisvastuussa olevaa puolustusvoimien yksikköä siltä osin kuin se tuottaa terveyden- ja sairaanhoidon palveluita, ja Rikosseuraamuslaitoksesta annetussa laissa (953/2009) tarkoitettua terveydenhuoltoyksikköä;

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

Helsingissä 28 päivänä syyskuuta 2015

Pääministerin sijainen, ulkoasiainministeri

Timo Soini

Perhe- ja peruspalveluministeri Juha Rehula

1.

Laki

terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetun lain (322/1987) 6 §, sellaisena kuin se on laissa 513/2013, ja
lisätään lakiin uusi 10 a—10 f § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

6 §

Puolustusvoimien terveydenhuollon yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat pääesikunnalle.

Terveydenhuollon järjestelyistä puolustusvoimissa vastaa Puolustusvoimien logistiikkalaitos.

Ehdotus

6 §

Puolustusvoimien terveydenhuollon yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat pääesikunnalle.

Terveydenhuollon *järjestämisestä* puolustusvoimissa vastaa Puolustusvoimien logistiikkalaitos.

Aluehallintovirasto valvoo puolustusvoimien tämän tai muun lain nojalla Suomessa järjestämisen tai tuottaman terveydenhuollon lainmukaisuutta ja antaa siihen liittyvää ohjausta. Puolustusvoimien järjestämää tai tuottamaa terveydenhuoltoa Suomen alueen ulkopuolella valvoo kuitenkin pääesikunta. Pääesikunta valvoo lisäksi puolustusvoimien itse toteuttamaa terveydenhuoltoa puolustus-tilalaisissa (1083/1991) tarkoitetun puolustus-tilan aikana ja sovellettaessa valmiuslain (1552/2011) II osan säännöksiä lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto ohjaa aluehallintoviraston toimintaa valvonnan ja siihen liittyvän ohjauksen toimeenpanossa, yhteensovittamisessa ja yhdenmukaistamisessa. Lisäksi Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto valvoo 3 momentissa tarkoitetun puolustusvoimien terveydenhuollon lainmukaisuutta ja antaa siihen liittyvää ohjausta erityisesti silloin, kun kysymyksessä ovat:

1) periaatteellisesti tärkeät tai laajakantoiset asiat;

2) asiat, jotka liittyvät olennaisesti Sosiaali-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

li- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastossa käsiteltävään muuhun terveydenhuoltoon tai terveydenhuollon ammattihenkilöä koskevaan valvonta-asiaan;

3) asiat, joita aluehallintoviraston valvonta-asioita käsittelevät virkamiehet ovat esteellisiä käsittelemään.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston ja aluehallintoviraston tarkemmasta työjaosta ohjauksessa ja valvonnassa säädetään tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella.

10 a §

Aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voivat tehdä 6 §:ssä tarkoitetun ohjauksen toteuttamiseksi ohjaus- ja arviointikäyntejä puolustusvoimien terveydenhuollon palveluja järjestäviin ja tuottaviin yksiköihin.

Ohjaus- ja arviointikäynneistä ja niiden ohjelmasta on sovittava ennakkoon Puolustusvoimien logistiikkalaitoksen ja asianomaisen yksikön kanssa.

10 b §

Aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voivat tarkastaa tässä laissa tarkoitetun terveydenhuollon toiminnan ja palvelut sekä niiden järjestämisessä käytettävät yksiköt ja toimitilat silloin, kun tarkastuksen tekemiseen on perusteltu syy. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voi määrätä aluehallintoviraston tekemään puolestaan edellä mainitun tarkastuksen. Tarkastusmääräykseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Tarkastaja on päästettävä kaikkiin toimipaikan tiloihin. Tarkastuksessa on salassapitosäännösten estämättä esitettävä kaikki tarkastajan pyytämät asiakirjat, jotka ovat välttämättömiä tarkastuksen toimittamiseksi, ja annettava niistä maksutta tarkastajan pyytämät jäljennökset. Tarkastajalla on myös oikeus tarkastuksen aikana ottaa valokuvia, jotka ovat välttämättömiä tarkastuksen toteuttamiseksi. Tarkastusoikeutta ei ole pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviin tiloihin eikä maanpuolustuksen kannalta salassa pidettäviin kohteisiin ja tietoihin.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Tarkastajan apuna voi olla tarkastuksen toteuttamiseksi tarpeellisia asiantuntijoita. Asiantuntijaan sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

Tarkastukseen sovelletaan muutoin, mitä hallintolain (434/2003) 39 §:ssä säädetään tarkastuksesta.

10 c §

Jos puolustusvoimien terveydenhuollon palvelujen järjestämisessä tai toteuttamisessa havaitaan potilasturvallisuutta vaarantavia puutteita tai muita epäkohtia taikka toiminta on muutoin puolustusvoimien terveydenhuollon järjestämistä ja toteuttamista koskevan lainsäädännön vastaista, aluehallintovirasto tai Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus voi antaa puolustusvoimille määräyksen puutteiden korjaamisesta tai epäkohtien poistamisesta. Määräystä annettaessa on asetettava määräaika, jonka kuluessa tarpeelliset toimenpiteet on suoritettava. Jos potilasturvallisuus sitä edellyttää, toiminta voidaan määrätä välittömästi keskeytettäväksi taikka terveydenhuollon yksikön, sen osan tai laitteen käyttö kieltää välittömästi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua määräystä voidaan tehostaa uhkasakolla tai uhalla, että toiminta keskeytetään, taikka että terveydenhuollon yksikön, sen osan tai laitteen käyttö kielletään.

Aluehallintoviraston ja Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen päätöstä toiminnan keskeyttämisestä taikka terveydenhuollon yksikön, sen osan tai laitteen käytön kieltämisestä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei muutoksenhakuviranomainen toisin määrää.

Mitä tässä pykälässä säädetään, ei koske lääkelaisissa (395/1987) tarkoitettua toimintaa, jonka valvonnasta vastaa Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus, eikä säteilylaitaisissa (592/1991) tarkoitettua toimintaa, jonka valvonnasta vastaa Säteilyturvakeskus. Jos aluehallintovirasto tai Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus on valvonnassaan havainnut lääkehuollossa puutteita tai muita epäkohtia, niistä on ilmoitettava Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuk-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

selle. Säteilyn käytössä havaituista puutteista on ilmoitettava Säteilyturvakeskukselle.

10 d §

Jos puolustusvoimien terveydenhuollon järjestämisessä tai toteuttamisessa havaittu puute, virheellisyys, laiminlyönti tai muu epäkohta ei anna aiheutta 10 c §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin, aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voivat saattaa puolustusvoimien tai virheellisestä toiminnasta vastuussa olevan henkilön tietoon käsityksensä lain mukaisesta menettelystä ja kiinnittää valvottavan huomiota toiminnan asianmukaiseen järjestämiseen ja hyvän hallinnon vaatimuksiin. Aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voivat myös kehottaa valvottavaa korjaamaan puutteen tai muun epäkohdan. Jos edellä tarkoitettuja toimenpiteitä ei voida asian kokonaisarviointiin vaikuttavat seikat huomioon ottaen pitää riittävinä, aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voivat antaa valvottavalle huomautuksen vastaisen varalle.

Tässä pykälässä tarkoitettuun aluehallintoviraston tai Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston antamaan hallinnolliseen ohjaukseen tai kehotukseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

10 e §

Sosiaali- ja terveydenhuollon lupa- ja valvontavirasto ja aluehallintovirasto ryhtyvät tietoonsa tulleen valvonta-asian perusteella niihin toimenpiteisiin, joihin ne potilasturvallisuuden varmistamisen tai lain noudattamisen kannalta katsovat olevan aiheita.

Kahta vuotta vanhempaan tapahtumaan perustuvaa valvonta-asiaa ei tutkita, ellei siihen ole erityistä syytä.

Muistutus- ja kantelumenettelyyn perustuvasta asian ottamisesta käsiteltäväksi säädetään erikseen hallintolaissa ja potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992).

Voimassa oleva laki

Ehdotus

10 f §

Puolustusvoimat on velvollinen antamaan pyynnöstä Sosiaali- ja terveysalan valvontavirastolle ja aluehallintovirastolle niiden ohjaus- ja valvontatehtävien toteuttamiseksi välttämättömät, puolustusvoimien terveydenhuollon järjestämistä ja toteuttamista koskevat tiedot ja selvitykset sen estämättä, mitä salassapitovelvollisuudesta säädetään.

Tiedonantovelvollisuus ei koske viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 7–10 kohdissa tarkoitettuja salassa pidettäviä tietoja.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

2.

Laki

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain (669/2008) 2 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisena kuin se on laissa 818/2015, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

2 §

2 §

*Tehtävät**Tehtävät*

Viraston tehtävänä on huolehtia:

1) terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (817/2015), kansanterveyslaissa (66/1972), työterveyshuoltolaissa (1383/2001), erikoissairaanhoitolaissa (1062/1989), terveydenhuoltolaissa (1326/2010), mielenterveyslaissa (1116/1990), yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990), tartuntatautilaissa (583/1986), sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007), sähköisestä lääkemääräyksestä annetussa laissa (61/2007), sosiaalihuoltolaissa (1301/2014), yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011), kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977), terveydensuojelulaissa (763/1994), alkoholilaissa (1143/1994), tupakkalaissa (693/1976), geeniteknikkalaissa (377/1995) ja terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetussa laissa (629/2010) sille säädetystä lupahallinnosta, ohjauksesta ja valvonnasta;

Viraston tehtävänä on huolehtia:

1) terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), kansanterveyslaissa (66/1972), työterveyshuoltolaissa (1383/2001), erikoissairaanhoitolaissa (1062/1989), terveydenhuoltolaissa (1326/2010), mielenterveyslaissa (1116/1990), yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990), tartuntatautilaissa (583/1986), *terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa (322/1987)*, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007), sähköisestä lääkemääräyksestä annetussa laissa (61/2007), sosiaalihuoltolaissa (710/1982), yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011), kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977), terveydensuojelulaissa (763/1994), alkoholilaissa (1143/1994), tupakkalaissa (693/1976), geeniteknikkalaissa (377/1995) ja terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetussa laissa (629/2010) sille säädetystä lupahallinnosta, ohjauksesta ja valvonnasta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .

3.

Laki

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain (669/2008) 2 §:n 1 momentin 1 kohta väliaikaisesti, sellaisena kuin se on laissa 927/2011, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Tehtävät

Tehtävät

Viraston tehtävänä on huolehtia:

1) terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), kansanterveyslaissa (66/1972), työterveyshuoltolaissa (1383/2001), erikoissairaanhoidolaissa (1062/1989), terveydenhuoltolaissa (1326/2010), mielenterveyslaissa (1116/1990), yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990), tartuntatautilaissa (583/1986), sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007), sähköisestä lääkemääräyksestä annetussa laissa (61/2007), sosiaalihuoltolaissa (710/1982), yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011), kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977), terveydensuojelulaissa (763/1994), alkoholilaissa (1143/1994), tupakkalaissa (693/1976), geeniteknikkalaissa (377/1995) ja terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetussa laissa (1505/1994) sille säädetyistä lupahallinnosta, ohjauksesta ja valvonnasta;

Viraston tehtävänä on huolehtia:

1) terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), kansanterveyslaissa (66/1972), työterveyshuoltolaissa (1383/2001), erikoissairaanhoidolaissa (1062/1989), terveydenhuoltolaissa (1326/2010), mielenterveyslaissa (1116/1990), yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990), tartuntatautilaissa (583/1986), *terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa (322/1987)*, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007), sähköisestä lääkemääräyksestä annetussa laissa (61/2007), sosiaalihuoltolaissa (1301/2014), yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011), kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977), terveydensuojelulaissa (763/1994), alkoholilaissa (1143/1994), tupakkalaissa (693/1976), geeniteknikkalaissa (377/1995) ja terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetussa laissa (629/2010) sille säädetyistä lupahallinnosta, ohjauksesta ja valvonnasta;

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 ja on voimassa 29 päivään helmikuuta
 2016.*

4.

Laki**potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 2 §:n 4 kohta, sellaisena
 kuin se on laissa 741/2011, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Määritelmät

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

Tässä laissa tarkoitetaan:

4) *terveydenhuollon toimintayksiköllä* kansanterveyslaissa (66/1972) tarkoitettua terveyskeskusta ja muita kunnan toimintayksiköitä, jotka hoitavat kansanterveyslain mukaisia tehtäviä, erikoissairaanhoitolaissa (1062/1989) tarkoitettua sairaalaa ja siitä erillään olevaa sairaanhoidon toimintayksikköä sekä sairaanhoitopiirin kuntayhtymän päättämää muuta hoitovastuussa olevaa kokonaisuutta, yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990) tarkoitettua terveydenhuollon palveluja tuottavaa yksikköä, työterveyslaitosta siltä osin kuin se tuottaa työterveyslaitoksen toiminnasta ja rahoituksesta annetussa laissa (159/1978) tarkoitettuja terveyden- ja sairaanhoidon palveluita, valtion mielisairaaloista annetussa laissa (1292/1987) tarkoitettuja valtion mielisairaaloita, terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa (322/1987) tarkoitettuja sairaanhoitolaitoksia ja Rikosseuraamuslaitoksesta annetussa laissa (953/2009) tarkoitettua terveydenhuoltoyksikköä; *sekä*

4) *terveydenhuollon toimintayksiköllä* kansanterveyslaissa (66/1972) tarkoitettua terveyskeskusta ja muita kunnan toimintayksiköitä, jotka hoitavat kansanterveyslain mukaisia tehtäviä, erikoissairaanhoitolaissa (1062/1989) tarkoitettua sairaalaa ja siitä erillään olevaa sairaanhoidon toimintayksikköä sekä sairaanhoitopiirin kuntayhtymän päättämää muuta hoitovastuussa olevaa kokonaisuutta, yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990) tarkoitettua terveydenhuollon palveluja tuottavaa yksikköä, työterveyslaitosta siltä osin kuin se tuottaa työterveyslaitoksen toiminnasta ja rahoituksesta annetussa laissa (159/1978) tarkoitettuja terveyden- ja sairaanhoidon palveluita, valtion mielisairaaloista annetussa laissa (1292/1987) tarkoitettuja valtion mielisairaaloita, terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa (322/1987) *tarkoitettua terveydenhuollon järjestämisvastuussa olevaa puolustusvoimien yksikköä siltä osin kuin se tuottaa terveyden- ja sairaanhoidon palveluita*, ja Rikosseuraamuslaitoksesta annetussa laissa (953/2009) tarkoitettua terveydenhuoltoyksikköä;

HE 48/2015 vp

Voimassa oleva laki

Ehdotus

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
ta 20 .*